

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 6, Temmuz/July 2021, ss. 427-444.

Geliş Tarihi–Received Date: 31.03.2021 Kabul Tarihi–Accepted Date: 25.04.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

AYŞEN MÜDERRİSOĞLU*

ÖZ

Ümid dergisi, Mütareke yıllarında yayın hayatına başlamış olan edebi bir mecmuadır. İlk sayısı 17 Aralık 1918 tarihinde yayımlanan derginin son sayısı 25 Mayıs 1921 tarihli'dir. Dergide sanattan moda, edebiyattan tarihe uzanan geniş bir yelpazede konular ele alınırken kadınların da oldukça ilgisini çekecek bir dizi yayın yer almıştır. Kadın okuyucu kitlesinin ihmal edilmediği bu dergide kadınların giyim-kuşamı, aile ve evlilik müessesesindeki konumu, kadın haklarına dair çok çeşitli alanlarda yazılara yer verilmiştir. Bu yazıların içeriklerinin çok çeşitli ve ilgi çekici olması okuyucunun kadınlık meselesine yaklaşımında yeni bir perspektif kazanmasına yardımcı olmuştur. Özellikle kadın imajını değerlendirmede ve irdelemede basın araçlarından yararlanılmasının daha rahat ve etkili olmasından dolayı dergide de kadınların hak meselesi konusunu nüshalarında sık sık gündeme getirmiştir. “Kadınlığa Dair” isimli ana bir başlık altında yer verilen yazılarla özellikle kadın okuyucuların haklarına ve gereksinimlerine sahip çıkması adına fayda sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca derginin bu kısmında aile ve evlilik konuları üzerinde de durulmuştur. *Ümid*, gelenek ve görenekleri eleştirmiş, bunların aile ve evlilik kurumuna verdiği zararları dile getirmiştir. 19. yüzyıldan önce Osmanlı kadınının Avrupa ile teması oldukça sınırlı bir durumdaydı. Avrupa ile olan ilişkilerin artması üzerine kadınlar basın yoluyla Batı modasını daha yakından takip etme imkânı bulmuşlardır. Batılılaşmanın etkisi ile moda ilgi duyan kadınlar özellikle muhafazakâr kesim tarafından eleştirilere maruz kalmaya başlamıştır. Osmanlı toplumunda modernleşmeyle birlikte moda ve güzellik kadın dergilerinde daha çok ele alınan ve irdelenen konu haline gelmiştir. *Ümid* dergisi ise bir kadın mecmuası olmamasına rağmen konuyla ilgili kadın okuyucuları bilgilendirmeyi amaç edinmiştir. Moda ve güzellikle ilgili makaleler sayesinde kadınların giyim-kuşam konusunda bir bilinç oluşturmalarının temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır. *Ümid*, batının moda ve güzellik algısını kadın okuyucuları ile paylaşma gayesinde bulunan bir mecmua olmuştur. Özellikle bu konuyla ilgili yer verdiği yazılarla kadın ruhuna hitap etmeye ve sosyal hayatta daha bilinçli kadınlar oluşturmaya çalışmıştır. Dergi aslında geleneksel kadın modelinden uzak olan, şık ve özenli giyinen kadınların temellerini de yavaş yavaş atmaya özen göstermiştir. Toplumsal hayatta kadının sadece anne ve ev içi görevlerinin olmadığını da bu yolla belirtmiştir. Çok sayıda fotoğrafa yer verilmesi dergiyi zengin ve eğlenceli bir hale büründürmüştür. Sıradanlıktan uzak olan *Ümid* dergisi yaptığı güzellik yarışmalarıyla da hem okuyucuların ilgisini çekmek istemiş hem de kadınları memnun etmeyi ve bilinçlendirmeyi kendisine gaye edinmiştir. Dergi nüshalarında sürekli olarak farklı reklamlara yer verilmesi okuyucunun çeşitli konularda bilgiye ulaşmasına imkân sağlamıştır. Bununla birlikte son dönem Osmanlı toplum yapısına ışık tutan *Ümid* dergisi üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış olması da dikkat çekici bir noktadır. Bu çalışma ise söz konusu eksikliği gidermeye çalışmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yayın hayatına giren bir derginin kadına dair yaklaşımını detaylarıyla incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ümid, Ümide, Kadın, Dergi, Mütareke Dönemi

AN EXAMINATION OF OTTOMAN WOMAN THROUGH ÜMİD (ÜMİDE) MAGAZINE

ABSTRACT

Ümid was a magazine of literature that was first published during the Armistice period. The first issue of the magazine was dated as 17 December 1918 and its last issue was dated as 25 May 1921. In this journal, while a wide range of topics such as art, fashion and literature were contained, there were also some articles, which

* Dr. Öğr. Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-Posta: aysen.muderrisogulu@yeditepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8873-4225

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

might draw the attention of the female audience. There were various articles about women's clothing, their status in family and marriage institutions, their rights were contained in this magazine which did not neglect the female audience. As these articles were extensive and interesting, the magazine helped the audience to gain a new perspective to womanhood. Especially thanks to easiness and effectiveness of evaluating and examining the image of the women by the means of media *Ümid*, repeatedly brought up the issue of women rights in its various issues. In the articles under the title of "On Womanhood" rights and necessities of the female audience were supported. Also, in this part of the journal family and marriage issues were considered. *Ümid* magazine criticized traditions and customs and stressed their injuries to the marriage and family institutions. Prior to the 19th century contact of Ottoman women with Europe was very limited. As the increase of the relations with the Europe women were able to find means to follow western fashion. Women, who interested in fashion due to the influence of westernization, were started to criticize especially by the conservatives. In Ottoman society with the modernization, issues fashion and beauty became more frequently studied and examined in women magazines. Even though *Ümid* was not a women magazine, it tried to inform its female audience who interested about these issues. Thanks to the articles that were about fashion and beauty, the magazine contributed to foundation of a formation of a consciousness about clothing. *Ümid* became a magazine which aimed to share the perception of fashion and beauty of the west, with its audience. Especially by publishing articles on these using, it tried to address to the soul of women and raise a consciousness of women in social life. Indeed, this journal slowly took care to lay the foundation of a woman who was elegant, stylish, and far from traditional women model. This journal became rich and enjoyable as it contained many photos. *Ümid* magazine which was far from mediocrity both tried to get the attention of the audience by organizing beauty contest and both pledged itself to please the female audience and make them conscious. With the various advertisements that were contained in the magazine, it was aimed to inform the audience about several topics. On the other hand, it is also notable that there is no study about the *Ümid* magazine, which sheds a light to late Ottoman society. This study not also tries to compensate this defection but also thoroughly examine the women approach of a magazine which was published in the final years of the Ottoman Empire.

Keywords: Ümid, Ümide, Woman, Magazine, the Armistice Period.

GİRİŞ

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle yaşanan toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmeler hem erkeklerin hem de kadınların konumunu etkilemiştir. Bu süreçte oluşan görece fikir özgürlüğü ortamı basın-yayın hayatının zenginleşmesine zemin hazırlarken Osmanlı kadını da bu yeni oluşumdan olumlu etkilenmiştir.¹ Hızla artan kadın dergileri ya da erkekler tarafından yayımlanan dergilerdeki kadın varlığı bilhassa 1908 sonrasına denk gelmiştir.² Esasen 1868 yılında *Terakki* gazetesinin eki olarak yayımlanan *Terakki-i Muhadderat'tan* itibaren kadınlara özgü olan 40'ı aşkın yayın bulunmaktadır: Parça Bohçası, Kadınlık, Hanımlar Alemi, Kadın Duygusu, Hanımlara Mahsus Gazete, Aile, Ayine...³ Ancak bu hususta II. Meşrutiyet dönemini ön plana çıkaran unsuru kadın sorunsalına dair paradigmanın değişimi şeklinde açıklamak mümkündür. Kadının kamusal alanda görünürlüğünün artmasına paralel olarak aktif, üreten, hakları hususunda bilinçlenen Meşrutiyet kadını, sesini basın-yayın araçları sayesinde rahat bir şekilde duyurma imkânı bulmuştur.⁴ Bu dönemi izleyen Millî Mücadele sürecinde ise basın, halkı bilgilendirmek, bilinçlendirmek, örgütlemek adına işlev gören en önemli araçlardan biri olmuştur. Bu dönemde basın ikiye ayrılmış ve zorlu bir şekilde mevcudiyetini sürdürmüştür. Dönemin siyasal atmosferinin bir uzantısı olarak Mustafa Kemal'i destekleyenler ve muhalifler şeklinde yaşanan ayrılık basın hayatına da yansımıştır.⁵ Ancak araştırmacıların bir kısmı dergicilikte böyle bir bölünmenin olmadığını hatta bu dönemde yayımlanan neredeyse tüm dergilerin Millî Mücadele'nin yanında yer aldığını savunmaktadır. Bu kapsamda *Ümid*, *Aydede*, *Büyük Mecmua*, *Kurtuluş*, *Aydınlık* ve *Dergâh* gibi dergiler Millî Mücadeleyi desteklemiştir. Bu minvalde *Ümid* dergisinde yer alan kadın içerikli yayınlar çalışmanın sınırlarını oluştururken dergi hakkında genel bilgi verilmiş ve kadına dair olan yayınlar incelenmiştir.

1. Derginin Yayın Bilgileri ve İçeriği

¹ Ümüt Akagündüz, "Kadın ve Kadınlığa Dair II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinden Yansımalar", *CIU Cyprus International University Folklor/Edebiyat*, C. 19, S. 73, 2013, s. 65.

² Ayşen Müderrisoğlu, "II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını", *Tarih Boyunca Türk Kadını*, Edt. Bedrettin Dalan, C. 1, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019, s. 151.

³ Emine Öztürk, *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 148.

⁴ Akagündüz, *agm*, s. 74.

⁵ Aslı Yapar Göneç, "Türkiye'de Basın Özgürlüğü", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 15, İstanbul 2012, s. 66

Ümid dergisi 13 Rebiü'l-Evvel 1337 ile 17 Ramazan 1339 tarihleri arasında 20 sayı olarak çıkmıştır. Dergi “On Beş Günde Bir Def’a Neşr Olunur Mecmu’a-i Edebiyyedir” ibaresiyle yayın hayatına başlamıştır. Derginin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Tarık Mümtaz’dır.⁶ Dergi nüshalarının 1-6 arası sayıları Matbaa-i Askeriyye’de, 7-11 arası Tanin Matbaası’nda, 12-20 arası ise Matbaa-i EbuZZiya’da basılmıştır. Güncel yayın sıklığı aylık olup, eski yayın sıklığı ise on beş günde birdir. Derginin 19. ve 20. sayıları aylık olarak yayımlanmıştır (Türk Tarih Kurumu). Derginin nüshası ilk 6 sayı boyunca 10 kuruştur. Bir seneliği de iki yüz elli altı, aylığı ise yüz elli kuruştur. Derginin 7. sayısından itibaren nüshası 20 kuruş olmuştur. Bir seneliği de dört yüz elli altı, aylığı ise iki yüz elli kuruş olarak değiştirilmiştir.⁷ Görselliğin baskın olduğu dergide sıklıkla resimlere yer verilmiştir. Bu resimler çoğunlukla siyah beyaz olup, 16. nüshayla birlikte derginin kapağında kadınların bulunduğu renkli resimler kullanılmaya başlanmıştır.⁸ 17. ve 18. nüshalarda ise derginin kapak resimlerinde hem kadına yer verilmiş hem de dergi “*Ümide*” ismiyle basılmıştır.

Resim 1: 6. Nüsha Kapak Resmi

Resim 2: 17. Nüsha Kapak Resmi

Resim 3: 16. Nüsha Kapak Resmi

⁶ Tarık Mümtaz Göztepe: Bahriye Miralayı Mümtaz Bey’in oğludur. Harbiye’yi bitirdikten sonra teğmen olarak Osmanlı Ordusu’na katıldı. Göztepe, 1924’te Damat Ferit Paşa’nın yaverliğini yapmak ve Kuva-yı İnzibatiye’ye dahil olmak sebepleriyle 150’likler listesine eklendi. Eserleri: Kafkasya’nın Harp ve İhtilal Kahramanı İmam Şamil, Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa, Çizgiler ve Bilgiler- Traist et Connaisances, İstanbul’un Fikir ve İş Adamları, Osmanoğulları’nın Son Padişahı Vahideddin Mütareke Gayyasında, Osmanoğulları’nın Son Padişahı Vahideddin Gurbet Cehenneminde, Ulu Camiler Dini Anıtlar. Bkz. Şaduman Halıcı, *Yüzellilikler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998, s. 92.

⁷ *Ümid*, No:7 [4 Zilhicce 1338], s. 1.

⁸ *Ümid*, No:16 [3 Cemaziye’l-Evvel 1339], s. 2.

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

Dergide “Kadınlığa Dair” isimli başlık altında İbrahim Alaeddin’in yazılarına yer verilmiştir. Kadın konulu yazılarıyla dergide dikkat çeken yazar; kadın hakları, kadının aile ve toplum içindeki yeri, kadının önemi gibi konularda makaleler yazmıştır. Esasında bir edebiyat mecmuası olan dergi Cenap Şahabettin, Nazım Hikmet gibi popüler isimlerin eserlerine yer vermiştir. Ayrıca tiyatro sahnesi konuşmalarına ve musikiye dair çeşitli yazılara da rastlanılmıştır. Sanata ve sanatçıya önem veren dergide resim sergisiyle ilgili yazılara rastlanılmıştır. Örneğin; Galatasaray’da yapılan bir resim sergisi ve sergide yer alan bazı tablolar dergide bulunmaktadır. Çallı İbrahim Bey’in “Deniz Hamamına Giderken” isimli tablosunda ve İzzet Saba Bey’in “Sürprizi” tablosundaki kadın figürleri bu anlamda dikkat çekicidir.

Resim Sergisi Münasebetiyle

Beş sene evvel memleketimizde ilk defa olarak tesis edilen resim sergisini Bosna’da fakat emsali gibi ancak iki küçük salonu ihtiva edecek kadar mütevazı bir halde görmek mübessir oldu. İçinde bulunduğumuz gailere rağmen bu seneki serginin emsaline ezher-i cihete faik olmasını ümid ve arzu ederdik.⁹

Resim 4: Resim Sergisi

Resim 5: Resim Sergisi

Dergide halkı bilgilendirmek adına verilen reklamlara ve ilanlara sıklıkla rastlanılmaktadır. Örneğin; Giritli Doktor Selim Hakkı: “Gizli, Bulaşık, Deri, Saç, Çocuk, Kadın Hastalıkları Müttehassısı” başlığıyla *Ümid* dergisine ilan vermiştir. Yer alan bir reklam ise terzilikle ilgilidir. “Ali Ruhi Terzihanesi” başlığıyla verilen bu reklamın detayı ise şu şekildedir:

Mahmut Paşa’da Akar Çeşme’de İstanbul Terziler Mektebi’nden mezun olan bu genç ve muktedir sanatkârimız biçim ve dikiş itibarıyla en müşkülpesent zevatı dahi memnun etmektedir.¹⁰

2. Derginin Amacı

Ümid dergisi nüshalarının tamamı incelediğinde derginin yayın gayesi olarak şunları söylemek mümkündür: Mütareke yıllarının ağır ve kasvetli havasından okuyucuyu bir nebze olsa uzaklaştırmak, edebiyat, sanat ve moda gibi alanlara ağırlık vererek özellikle kadın ruhuna hitap etmek, onları bilgilendirerek yol göstermek ve hayatın içinden kesitler sunmaktır. Derginin birinci nüshasında yer alan “Maksad” başlıklı yazıda; Türk tarihine sahip çıkılmamasından, askeri içerikli yayınların azlığından ve Türk milletinin kendi tarihini Avrupalı devletlerden öğrenmesinden yakınılmıştır.¹¹ Derginin ilk sayılarında bu amaç yerine getiriliyor olsa da onuncu sayısından itibaren daha ziyade edebiyat ve moda ağırlıklı bir içeriğe bürünerek kadına, kadınlığa, aileye yönelik yazılara ve reklamlara ağırlık vermiştir.¹² Yayınlanan ilk sayısında derginin amacına dair şu ifadeler yer almıştır:

“Avusturyalılara [herkesten bir fikir ve bir sene geri idi] diyen zât bizi o asırda ve o Avrupa âile-yi medeniyesi arasında görmemiş olmalı ki:

Bize “Türkler her teşebbüsde bir devir, bir kurun geridir” diye itâb itmemiş.

⁹ “Resim Sergisi Münasebetiyle”, *Ümid*, No: 8 [10 Zilhicce 1338], s. 8-9.

¹⁰ “Ali Ruhi Terzihanesi”, *Ümid*, No:8 [15 Zilhicce 1338], s. 14.

¹¹ “Maksad”, *Ümid*, No: 1 [13 Rebiü'l-Evvel 1337], s. 1.

¹² *Ümid*, No: 10 [9 Muharrem 1338], s. 9.

Yedi asırlık kadim bir târihe ve hâssaten pür debdede ve dârât bir tarih-i askeriye mâlik olan bunu bu bî nazîr Türk ordusunun süngüsü ve kılıncı hep bâzularımızdaki kuvvetle, kalbimizdeki îmânla, ecdâdımızdan tevârus ide geldiğimiz an'anevî celâdetle hareket itmiş, onu bir zerre-i fikir, bir nebze-i his çok zaman tenmiye itmemiş...

İşte arkamızda kalan yedi yüz senelik yüce bir târîh: Mâverâ-yı kâ'inâta şedder-i hall itmişiz, bayrağımızı isimlerini bile tanımadığımız ummânlardan, sahralardan aşmışız, pâdişâhlarımız en kavîyü's-şekîme hükümdârân-ı tahtgâhı önüne kaç def'a otâğ kurmuşlar. Fakat hep geçtiğimiz yerlerde ayak izlerimizden başka bir iz, bir eser, bir hâtıra bırakmamışız... Çünkü hâtıralara, kan bahâsına istihsâl idilen mukaddesâtımıza, münhasıran Türk ordusuna nasîb olan menâkıbımıza hiç, hiç hürmetkâr olmamız ve olmuyoruz.

Medenî, milletler, ordusunun ve efrâdının en nâçiz fedâkârlıklarını dört köşe-yi cihâna i'lân iderken bizim bütün cihânın gıpta itdiği nebânzed ve şöhret-gîr rûh-u askeriyemiz mensî ve mechûl bir perde-yi ihmâl altında boğuluyor.

Askerî kaç piyesimiz, kaç mecmû'a-yi eş'ârımız, kaç risâle-yi ictimâ'iyemiz var? Ma'a'l-hicâb ve ma'a'l-esef hiç...

Yegâne medârisât ve iftihârımız olan târîh-i harbimizi bile Avrupa orduları erkân-ı harbiyesi dosyalarında, raporlarında taharrî itmek mecbûriyet-i elimesinde bulunuyoruz.

Dört sene zarfında en muntazam ve kavî bir hükümet-i beriye ve askeriye olmak kabîliyet-i fevk'ü'l- 'âdesini izhâr ve isbât iden İngilizlerin,

1. (Army and navy Gazette- Ordu ve Donanma Mecmû'ası)
2. (Broad-arrow- Geniş Ok)
3. (The military - Askerî Posta)
4. (The regiment- Alay)
5. (Journal of the Royal United service institution- hükümet-i müttühide-yi krâliye hizmeti gazetesi)
6. (The army Review- Ordu Mecmû'ası)
7. (Journal of the Royal United Artillery Institution- Topçuluk risâlesi)
8. (The Royal Engineers journal- İstihkâm Mecmû'ası)
9. (Journal of the Royal army service corps)- İ'âşe, Mecmû'ası diye yalnız bizim bildiğimiz dokuz ordu mecmû'ası ve en kavî bir orduya mâlik olan Fransızların.
1. (La France Militaire- Askerî Fransa)
2. (Revue de l'infanterie- Piyâde Mecmû'ası)
3. (Revue de l'artillerie- Topçu Mecmû'ası)
4. (Revue des Sciences Militaires- Fünûn-ı Askeriye Mecmû'ası)
5. (Revue de l'armée Coloniale- Müstemleke Ordusu Mecmû'ası)
6. (Armée et Marine- Ordu ve Donanma)
7. (Bulletin officiel de l'armée française- Fransız Ordusu Cerîde-yi Resmîyesi) diye yalnız bizim öğrenebildiğimiz yedi risâle-yi askerîyesi hattâ Bulgarların ve hattâ Greklerin üç günlük ordularında bile bir kucak ictimâ'î, edebî askerî resâ'il-i mevkûte vardır.

Bunlar memleketlerinin hükümdârından en genç neferine kadar her ferdin fi'ilen, rûhen himâye ve sahâbeti muvâcehesinde yaşıyor... Tekâmül ve tezâyüd idüb duruyor. Merhamet bize, veyl ataletimize...

Sesimizi ve hakkımızı Avrupa denilen koylara değil, aynı câmi'a-yi vatanda yaşayan diğer bir ordumuzun efrâdına ismâ' idemiyoruz..."¹³

3. Derginin Kadınlara Yönelik Yayınları Ve Kadınlığa Yaklaşımı

3.1. Kadın Hakları Meselesi

Meşrutiyetin meydana getirdiği özgürlük ortamı ile kadın hakları konusu birçok yazar ve kurum tarafından daha çok ele alınmaya başlamıştır. Aslında ele alınan sadece kadın hakları meselesi olmamıştır, kadının toplum ve aile içindeki konumu da sürece içerisinde tartışılmaya başlanmıştır.¹⁴

Derginin "Kadınlığa Dair" isimli başlığı altında yazıları yer alan İbrahim Alaeddin'nin "Kadının Hakkı" isimli makalesinde, kadınların tarih boyunca erkeklerin mutlak egemenliği altında yaşadığından ve toplumda her emri yerine getirmek zorunda olan bir meta olduğundan söz edilmektedir. Bu makalede zikredildiğine göre belirli bir medeniyet seviyesine erişememiş toplumlarda kadın, neredeyse bir eşya hatta hayvan olarak görülmüş, alınıp satılmış, hediye olarak başka bir erkeğe verilmiş yahut "kıskançlık" baskısı altında kapalı alanlara hapsedilmiş ve bütün bular kabahat olarak görülmemiştir. Ancak zaman kadınların lehine akmış ve bu durum değişmeye başlamış, kadınlar erkek tahakkümüne dur demek adına harekete geçmişlerdi. Türk toplumunda ise kadın hareketi görece geç karşılık bulmuştu. Fakat hızlı bir şekilde kadınlar bu harekete dahil olmuş ve seslerini duyurmaya başlamışlardı. Erkekler bu adımların önüne geçmek için ellerinden geleni yapsalar dahi asla geriye dönüşün mümkün olmadığı da dile getirilmişti. Ayrıca "aziz hemcinslerim" şeklinde başlayan bir hitapla erkekler uyarılmış, eski günlerdeki gibi kadınların birer çocuk ya da esir gibi her emre uymalarını sağlamanın

¹³ "Maksad", *Ümid*, No: 1 [13 Rebiü'l-Evvel 1337], s. 1.

¹⁴ Banu Terkan, "Yazılı Basında Kadın İmajı", *Selçuk İletişim Dergisi*, C. 2, S. 4, 2003, s. 151.

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

artık imkansızlığından, onların kendi benliklerine tamamen sahip olmalarına müsaade edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca kendini yetiştirmiş bir kadının aile ve cemiyet hayatına mutluluk getireceği için kadının kendi haklarının bilincinde olması hususunun erkekler için de önemli olacağından söz edilmiştir. Yazının devamında ise kadınlara hitap edilerek, kadınların elde ettikleri hakların olgunlaşması için samimi yönde yapılan tavsiyeleri dinlemeleri gerektiği belirtilmiştir. Kadınların tabiatlarını asla unutmamaları gerektiğinden bahsedilirken erkeklere uygun işlerde aşırıya kaçmadan gelenek göreneklere uygun davranmalarını istenmiştir. Ayrıca aşırıya kaçan hareketlerde bulunanların toplumu olumsuz yönde etkileyebileceği konusunda da kadınlar uyarılmıştır. Her iki tarzdaki kadının da “ıslahının” mecbur olduğunu ve ancak bu şekilde kadın hareketinin sağlıklı olabileceği vurgulanmıştır.¹⁵

3.2. Kadın Hakkını Te'yid İçin

Derginin “Kadın Hakkını Teyid İçin” başlıklı bir diğer makalesinde ise; kadınların gelişmesi açısından ne gibi teşkilatlara ve girişimlere ihtiyaç duyulduğu konusuyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. İlk olarak kadın hareketinin ve kadın haklarının olgunlaşmasının bu denli gecikmesi ise erkeklerle ilişkilendirilmiştir. Kadın haklarının olgunlaşmasının aynı zamanda erkekliğin de olgunlaşması anlamına geldiğini ve toplumdaki herkesin bu durumu göz önünde bulundurması gerektiği ifade edilmiştir. Makaleye göre erkeklerin de birer kadın hakkı savunucusu olması ancak zamanla gerçekleşecektir. Zira bilgilerin fikir ve kanaat aşamasına gelmesi için uzun bir “beyinsel hazım” evresi gerekmektedir, hele ki fikirlerin his, hislerin de âdet haline gelebilmesi için yeni bir kuşağın var olması gerekmektedir. Büyük fikir değişimleri bir anda gerçekleşmekten ziyade uzun bir zamanın mahsulü olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılacak olan en önemli adım kadınların haklarını temin edebilmek adına gerekli olan kurumları inşa etmek ve gerekli adımları atmaktır. Esasen kadın hakları adına önemli girişimler gerçekleşmiş ancak zaman zaman kesintiye uğramıştır.

Esas görevi kadına yükleyen bu yazıda kadınlara örgütlenmek suretiyle haklarını elde etmeleri tavsiye edilmiştir. Burada kadın haklarına karşı olanların hangi noktalara itiraz ettikleri ve haklılık derecelerinin ne olduğuna kısaca değinmek gerekir ise: İlk olarak dikkat edilmesi nokta “kıyafet” konusudur. Asalet ve zarafetten uzak yerli yabancı herkesin dikkatini çekecek derecede aykırı giyinen kadınlar mevcuttur. Devamında ise; kadınlar harekete geçerek toplumda bir geçerli giyinme tarzı benimseyeler ve bu giyinme tarzının propagandasını yapıp uymayan tarzileri boykot etseler hem kendilerini uygun giyinmeyen kadınlardan ayırmış olabilecekler hem de kadın hareketi lehine olumlu bir kamuoyu oluşturabileceklerdir. “Kadın Giyinme Derneği” tarzında kurulacak bir dernekle bunları başarmanın mümkün olabileceğini de dile getirilmiştir. Ayrıca ev işleriyle, çocuk yetiştirmekle uğraşmayıp, roman okumayı, müzik dinlemeyi ve yabancı dil bilmeyi “meziyet” sananlar eleştirilmiştir. Bu tarz kadınlar, memleketin yaşadığı olumsuz siyasi koşulları takip etmek yerine tiyatrolarda, sinemalarda, elbise provalarında vakit geçirmeleri dolayısıyla eleştirilmiştir. Ancak bu durumu eleştiren, hemcinslerinin bu tarz hareketlerinden dolayı incinen çok sayıda kadının da bulunduğu belirtilmiştir. Bu noktada çeşitli propaganda ve eğitim seminerleri düzenlenirse; çocuk gelişimi, ev kadınlığı, kadınların her türlü yolsuzluk karşısında durması gerektiği gibi konular işlenirse bu hareketin olumlu sonuçlarının kısa sürede alınacağı ifade edilmiştir. Kadınların örgütlenmesi gerektiğini tavsiye eden yazıda, “Ev Kadını Bilgi Derneği”, “Yuva Şenlik Derneği” gibi kurumlar kurulabileceğini de dile getirmiş ve bu hareket için öğretmen kadınların da çok büyük yardımları dokunacağı söylenmiştir.¹⁶

4. Derginin Aile Yaşamına Yaklaşımı

4.1. Âilede Tekâmül

Klasik dönemde aile, çoğalmak ve ülke nüfusunu arttırmak üzerine kurulu bir yapıydı. Savaşlar sebebiyle yaşanan nüfus kaybı ancak bu şekilde giderilebilmekteydi. Evlilik müessesesi dinsel yönden de desteklenmekteydi. Aile genel olarak geniş yapılı ve mutlak otoritesi hane içindeki en yaşlı erkeğe ait olan bir kurumdur. Toplumda kadın ancak evli ve çocuk sahibi olduğunda değer gören bir varlıktı. 19. yüzyılla birlikte aile yaşamındaki tüm bu özellikler hızlı bir şekilde değişme uğramış, kadınlar aile içindeki ve erkekler karşısındaki konumlanışlarını basın yoluyla eleştirmeye ve seslerini duyurmaya başlamışlardı.¹⁷

Derginin 15. sayısında yer alan “Ailede Tekâmül” başlıklı makalede aile konusunun Türk toplumunda ve diğer toplumlarda nasıl olduğundan ve olması gerektiğinden bahsetmektedir. Günümüzdeki aile yapısının oluşum safhalarını ve bu safhalarda önemli olan noktaları vurgulayan yazıda dikkat çeken husus, aile meselesini hayvanlar alemi üzerinden örneklendirmesi olmuştur. Hayvanlarda erkek ve dişi çiftlerin birbirlerine olan bağlılıkları üzerinde durulmuştur. Aile kavramı tarihin tanıdığı ilk medeni milletlerde var olan maderşahilik denilen anaerkil yapıdan, pedersahilik denilen ataerkil yapıya dönüşmüştü. Makaleye göre gelişim ve değişim başlıklı çalışmalarda ele alınan tarih öncesi devirlerde toplum yapısı gibi konular nazariye ve faraziye

¹⁵ İbrahim Alaeddin, “Kadının Hakkı”, *Ümid*, No:13 [30 Teşrin-i Evvel 1336], s. 10.

¹⁶ İbrahim Alaeddin, “Kadın Hakkını Teyid İçin”, *Ümid*, No:14 [14 Rebiü'l Evvel 1339], s. 10.

¹⁷ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1994, s. 262-264.

konumunda idi. Bununla beraber bu görüşler arasında hakikate yaklaşan kısımların olma ihtimali de göz önünde bulundurulmalıydı. Tarih öncesi devirlerde ilkel kabilelerde serbest ilişki yaygınken, kadınlar topluma aitti. Bu halin bazı hayvanlarda bile görülmemesi, hayvanların eşleri ölüncü yaşamını devam ettirememesi bu durumun önemini gözler önüne sermekteydi. Makale insanların hayatlarına devam edebilmesi için küçük kabileler kurmasının elzem olduğu dönemlerde fertlerin kıymetlerini ancak bir kabileye mensup olmaktan geçtiğinden ve bunun neticesinde de eşyaların kullanımının ferdi değil tüm kabileye ait olduğundan bahsetmektedir. Tıpkı eşyalar gibi kadınlar ve çocukların da ortak tasarruf edildiğini dile getirilmiştir. Ayrıca ebeveynlik vasfının sadece anneye ait olduğu dile getirilmiştir. Kadının bir eşya olarak görülmesine bağlı olarak satılmasının ve hediye edilmesinin yanı sıra ortak kullanımı gibi adetler de garip ve çirkin olarak zikredilmiştir.

İkinci aşamada ise; kadın tüm topluma ait olmaktan çıkarak bir gruba özellikle erkek kardeşlere ait bir konuma gelmiştir. Bu tarzın benimsendiği toplumlar da çocuklar kardeşler arasında bölüştürülmüştür. Bazı kabilelerde ise sadece kabile reisine ait olarak görülen kadınlar bulunmaktadır. Bu tarz kabilelerde kabile reisinin çok sayıda eşi olsa da kadınlar tek eşli olarak görülmektedir. Kadının eşya olarak görülmesi devam ettiği için çok kadına sahip olmak çok eşyaya sahip olmak anlamına gelmektedir. Erkeklerin kadın ve çocuklar üzerindeki kesin egemenliği sadece ilkel toplumlarla sınırlı kalmamıştır. Roma'da erkeğin kadın ve çocuk üzerindeki hakkı kanunlarla tanınırken Sparta ve Çin'de çocukların öldürülmesi sık görülen bir hadise olduğu belirtilmiştir.¹⁸

4.2. Âile ve İzdivâc Hislerinde Tekâmül

“Aile ve İzdivâc Hislerinde Tekâmül” başlıklı diğer bir makalede evlilik hayatının ele alındığı tespit edilmiştir. Bu yazıya göre evliliklerde her cinsin kendine has vazifeleri vardır ve bu vazifeleri yerine getirmekle mükelleftir. Ancak bazı kesimler evlilik müessesinin bir reise muhtaç olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre ailede son kararın bu reis tarafından verilmesi doğrudur. Artık medeni kanunlar genel itibariyle evliliği bir kadımla bir erkeğin hayattaki zevkleri birlikte tatmak, olası sıkıntılara beraber göğüs germek ve gelecek nesilleri meydana getirmek üzere beraber yaşamalarını sağlayan bir anlaşma olarak tanımlamaktadır. Evlilik anlayışında ailenin reisinin olması elzem değildir, evlilik kadın ve erkeğin ortak idare ettiği bir kurum olabilir. Bu görüşe katılmayan bazı zümreler evlilikte muhakkak son sözü söylemesi gereken bir reisin bulunması gerektiğini düşünürler. Fitrat gereği de erkeğin aile reisi olmasının daha doğru olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Ancak burada göz ardı edilen nokta evlilikte erkek ve kadının ayrı ayrı olarak değil bir çatı altında birleşmiş tek vücut gibi olmaları gerektiğidir. Bir bedende iki kulak ya da iki göz olmasının duymada ve görmede ikiliğe sebebiyet vermediği gibi evlilikte çiftlerin ortak reisi de ikiliğe neden olmamaktadır.

Yazının devamında ise; kadınlık hayatının üç devresinden bahsetmektedir:

1. Serbest ilişki dönemi, bu dönem ilkel ve vahşi toplumlarda görülmektedir.
2. Aile kavramının yeni olduğu ancak erkeğin tamamen üstün kabul edildiği dönemdir.
3. Bu dönem de kadının hakkını az da olsa iade edildiği dönemdir.

Birinci devre aslında kısaca hayvaniyet devri denilebilir. Bu devirde kadın yoktur dişi vardır. İkinci devir ise esaret devridir. Burada ailenin ilk oluşumlarını görmek mümkündür. Kadına bir hayvan veya eşya muamelesi yapılmaktadır. Üçüncü devir ise yavaş yavaş kadınların haklarını kazanmaya başladığı dönemdir. Bu üç devrin izlerine yalnız Afrika, Güney Amerika veya Okyanusya vahşileri gibi mahallerde değil Asya ve Avrupa'nın medeni memleketlerinde de rastlamak mümkündür. Bu sayılanlar tamamen mazide kalmış konumdadır ancak bazı toplumlarda bu devirlerin izlerine hala rastlanıldığı da unutulmamalıdır.

Makalede esas vurgulanan şey, gelişim ve medeniyet birtakım uygunsuzlukları beraberinde getirmiş olsa da aile ve evlilik bağlarının kuvvetlenmesini sağlamıştır. Bu bağlamda medeniyet seviyesi yükseldikçe aile hayatının da iyileşmesi /yükselmesi kaçınılmazdır.¹⁹

5. Moda ve Güzellik Üzerine

5.1. Fransa Güzellik Müsabakası

Ümid mecmuasında Fransa'da gerçekleşen güzellik müsabakası ile ilgili bir yazı bulunmaktadır. Moda ve güzellik konularına önem veren dergi, Fransa'da gerçekleşen bu müsabakanın nasıl yapıldığı hakkında bir makaleyle okuyucularına bilgi vermek istemiştir. Yazının detayları incelediğinde müsabakanın üç aşamadan geçtiği gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki memleketteki tüm güzel kadınların yarışmaya davet edilmesiyle gerçekleşir. İkinci aşama olarak herhangi bir uygunsuz davranışta bulunulmaması suretiyle güzel kadınlar halka tanıtılmaktadır. Üçüncü aşamada; herkesin oylamaya katılması mümkün olmasa dahi en az yüz binlerce kişiden oy toplayıp, sonucu belirlemektir. Son iki aşama sinemalar sayesinde, birinci aşama ise “Le Journal” gazetesi yardımıyla yapılmaktadır. Her hafta ressam, heykeltıraş gibi kişilerin de aralarında bulunduğu oylama heyetine

¹⁸ İbrahim Alaeddin, “Ailede Tekâmül”, *Ümid*, No:15 [7 Kanun-u Evvel 1336], s. 10-11.

¹⁹ İbrahim Alaeddin, “Aile ve İzdivâc Hislerinde Tekâmül”, *Ümid*, No:16 [25 Kanun-u Evvel 1336], s. 6-7.

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

sinema ortamında Fransa'nın yarışmaya katılan güzel kadınları gösterime sunulmuştur. Her hafta oy verenlerin miktarı iki üç yüz bin civarında olmuştur. Dikkat çeken nokta ise oylama esnasında 1.70-1,75 civarı uzun boylu kadınlar reddedilmiş, kısa boylular ise geçerli oy almışlardır. Ancak yazıda değinilen mühim bir husus ise yapılan müsabakayla ilgili okuyucuyu düşündürmektedir. Şöyle ki bu güzellik müsabakasına katılan ve seçilen kadınlar gerçekten Fransa'nın en güzel kadını mıydı? Aslında okuyuculardan güzellik yarışması davetine herhangi bir sebepten dolayı iştigal etmeyen bir Fransız kadını yarışmada bulunan kadınlardan daha güzel olamaz mıydı? Dergide yayınlanan makalede kadın okuyucuların bu durumu göz önünde bulundurması istenmiştir. "Fransız Güzellik Müsabakası Nasıl Yapıldı" başlıklı yazının transkripsiyonuna aşağıda yer verilmiştir.²⁰

"Bizi güzellik müsâbakasına tertîbe sevk ve teşvik iden aynı teşebbüsün Fransa'da sûret-i icrâsı kâr'e ve kâr'ilerimizi ehemmiyetle âlakadar ideceği cihetle müteşebbisin bu husûsdaki makâlesini hülâsa arz idiyoruz:

R'ey-i âm ile güzelliği intihâb itmek şu arzu-yu aslıden doğdu: Halkın zevkini öğrenmek!

Lâkin bunun için üç müşküle tesâdüf idililyordu:

1. Memleketin bütün güzel kadınlarını da'vet itmek.
2. Onları, iffetleri haleldâr olmadan halka teşhîr itmek.
3. Herkes iştirâk itmese bile en aşağı yüz binlerce re'ylere neticeyi elde edebilmek.

Son iki müşkülü sinema izâle idiyordu. Fransız kadınlarınca en ziyâde okunan "Le Journal" ile de birincisi hal idildi.

Ezici bir harbden sonra da ırkımızın dâ'imâ genc ve müzehher olduğunu göstermek icâb idiyordu.

Kahraman racülümüz Roroj Kapantiye'yi dün İngiliz şampiyonu ile çarpıştırdığımız yarın da Amerika'da Dempesi'yle çarpıştıracığımız gibi en güzel kadınlık için de herkese meydan okumağa hazırlanmalı idik. Da'vetimiz neticesinde iki bin nâmzed arz itdi. (Kay didilen son numro 2063 idi) sinema perdesinden geçmesi bıkırdıcı, tasnifi ise imkânsız olacaktı.

Ressam, heykeltıraş, muharrir ve sâ'ir mütehasıslardan müteşekkil bir hüküm hey'eti dokuz gün ictimâ' itdi. Nâmzedlerin içinden be-heri yedi güzelden mürekkebe yedi serî ayrıldı. Her serî bir hafta sinemada gösterilecek ve halkın re'ylere alınacaktı. Her serînin ihrâz-ı ekseriyet iden güzelleri birleştirilerek ayrı bir serî teşkil edeceklerdi. Bu serî sekizinci hafta sinemayı işğâl edecek ve netice-yi kat'iyeyi virecekti. Serîlere "çiçekler", "kuşlar" (...) gibi isimler ve güzellere de serîsinin ismiyle müteneşib birer nâm-ı müste'âr virilmişti. Her hafta re'y virenlerin mikdârı iki üç yüz bin râddesinde idi. Bunları (1,70-175) metro kadar olan pek uzun boyluyor muvaffakiyet kazanamadılar. İntihâb idilenlerin heman kâffesi kendi serîlerinin en küçükleri idi.

Acaba bu kırk dokuz kadın Fransa'nın hakikaten en güzel kadınları mı idi? Buna cevâb virebilmek için müsâbakaya iştirâk nisbetini tedkik kâfîdir. Yirmi milyon Fransız kadını vardır. Bunun rub'unu on beşle otuz yaş arasındakiler teşkil eder. "Le-Jurnal" ne kadar münteşir olursa olsun, şâyân-ı prestîş olması muhtemel biri bu da'vete mutî' olmamış veyâ herhangi bir sebep dolayısıyla icâbet itmemiş olabilir. Diğer tarafından milyonerler ve düşesler gibi zâdegân sınıfına mensûb kadınlar ancak yüksek salonlarda görünmeği arzu iderler. Bunlar istisnâ idilecek olursa bütün tabakât-ı halkın iştirâkinin muvaffakiyetle te'mîn idildiği iddi'â olunabilir."

Fransa'da gerçekleşen güzellik müsabakasından oldukça etkilenen *Ümid* dergisi kadrosu benzer bir şekilde bir güzellik müsabakası tertip etme girişiminde bulunmuştur. Dergi nüshalarında Fransız güzelliklerinin resimlerine yer verilerek okuyucuların adalara oy vermesi ve oylama sonucunda ise birinci, ikinci ve üçüncü güzelin seçilmesi planlanmıştır. Bununla birlikte müsabaka sonucunda güzellik derecesine göre yağlı boya tablo hediye edilmesi kararlaştırılmıştır. Yapılan bu yarışmayla dergi, kadın okuyucularının güzellik algısını öğrenmek ve bu algıyı ileri seviyeye taşımak istenmiştir.

"Geçenlerde Fransa'da halkın zevkini anlamak için bir güzellik müsâbakası icrâ idilmişti. (Kısm-ı mahsûsemizde bu husûsda tafsilât vardır.) "Ümid"de aynı maksadla bir müsâbaka yapmağa karar virmişdir. Fakat Fransızları bu husûsda tamâmen taklîde mevzû'ât-ı dîniye ve ictimâ'iyemiz müsâ'id olmadığından biz o harâretli ve heyecanlı müsâbakada intihâb idilen Fransız güzelliklerinin resimlerini sahifelerimize geçirmek sûretiyle bir müsâbaka tertîb idiyoruz.

Müsâbakaya İştirâk Şerâ'iti:

Müsâbakanın başladığı 13 numrolu nüshamızdan i'tibâren hitâm bulacağı nüshaya kadar rabt ideceğimiz iştirâk kuponlarını tamâmen hâ'iz olmak.

Müsâbakanın Şekli:

Güzelleri ihtivâ iden bu nüshamızdan hitâm bulunduğunu i'lân ideceğimiz nüshaya kadar kâr'e ve kâr'ilerimiz tarafından umûmî meyânında birinci, ikinci ve üçüncü olmak üzere üç kadın intihâb olunacak ve tekemmül-ü iştirâk kuponlarıyla birlikte intihâb itdikleri isimleri sıralarıyla idârehânemize bildirecekler ve bu sûretle birinciliği kazanan kadın hakkında re'y viren kâr'e ve kâr'ilerimiz arasında salâhiyetdâr bir hey'et muvâcehesinde kur'a keşide idilerek birinciliği kazanana müsâbakamızda en çok re'y alan kadının isnâd-ı muhterem Çallı İbrahim Bey Efendi tarafından cesâmet-i tabî'ide teressüm

²⁰ "Fransa Güzellik Müsabakası Nasıl Yapıldı?", *Ümid*, No:13 [22 Safer 1339] s. 8-9.

olunacak yağlı boya ve kıymetdâr bir tablosu ihdâ olunacak ikinciye de, ikinci derecede re'yan kadının yağlı boya daha küçük mikyâsda bir tablosu takdîm idilecektir.

Kar'e ve kar'ilerimizden gördüğü haklı teveccühün şükranını âsârıyla ödemeği vazîfe tanıyan "Ümîd" bu tablolara gâyet nefis birer çerçeve yapıdırarak üzerine takdîm idilen kâr'e veya kar'imizin ismi ve müsâbka hâtırası menkûş ma'deni bir planla tezyîn idilecektir".²¹

Resim 6: Güzellik Müsabakası

Resim 7: Güzellik Müsabakası

5.2. Moda

Ümid dergisi kadın giyim kuşam konusuna oldukça önem vermiştir. Dergide yer alan yazılar ve reklamlar kadınların son modayı takip etmesine imkân sağlamıştır. 10. sayıda yer alan "Sonbahar Mevsiminin Havalı Münasebetiyle Son Moda: Ağır ve Hafif Ev Tuvaletleri" başlıklı yazıda son moda ve şık kıyafetlerin detayları verilmiştir:

1. "Gabardin veya baserejden(?) mamul örme garnitorlu elbise eni 1 metre 22 santimetroluk kumaştan 2 metro 85 santimetro veya 1 metro 20 santimetroluk kumaştan 3 metro 15 50 75 santimetroluk kumaş ve 5 metro 45-50-95 santimetrolukk kumaştan geniş örme ve yaka için 46 santimetroluk 25 santimetroluk ipekli kumaştan imal edilmiştir.
2. Saten yahud ince sejerden(?) mamul ipek garnitolu ve ipek ve tül ile bilekli ise 1 metre 2 santimetroluk kumaştan 25-50 santimetroluk kumaş ve 96 santimetro eninde ve 40 santimetro ipekli ve 30 santimetro eninde 40 santimetroluk işleme ile imal edilmiştir.
3. İpekli kumaştan mamul boncuk ve dantel ile süvare elbisesi 1 metro 2 santimetroluk kumaştan 4 metro 10-50-35 santimetroluk kumaş ve 9 metro 10-50-55 santimetroluk boncuklu 1 metro 40 ile 45 santimetroluk dantel ile imal edilmiştir.
4. Kostüm: 1 metro 86 santimetro eninde kumaştan 5 metro 55 santimetro dört enden çıkan kışlığı 1 metro 60 santimetro.
5. Saray elbisesi jorjet krep veyahut bunlardan ikincisinin imtiazıyla imal olunur.
6. Kominozon dantel ve el ile işlenmiş yıkanabilecek ipekli kumaştan batiska libnon, lübnon (?) müslinden imal olunur".²²

Dergi sonbahar modasından sonra kadın okuyucuları için kış modasına da yer vermiştir. Kadın okuyucular için verilen bu bilgiler fotoğraflarla zenginleştirilmiştir.²³ Ayrıca verilen çeşitli reklamlarla da kadınların modayı yakından takip etmelerine imkân sağlanmış ve zarafet sahibi olmaya teşvik edilmiştir. Örneğin; bir kadın ve erkek ayakkabı mağazası "Güzelhisar Zarafet ve Metanet" başlıklı reklamlarla dergide yer almaktadır.²⁴ Diğer bir reklamda mağazanın en son moda kürkleri imal ettiğine ve modası geçen eski kürkleri satın aldığına dairdir.²⁵

Bu çerçeveden bakıldığında modernleşmeyi görünür kılan şeylerden birinin giyim ve aksesuarlar olduğu görülmektedir. Batılılaşmayla birlikte Avrupalı giyim tarzı Osmanlı kadınlarını yakından etkilemeye başlamıştır. Bu tarz giysiler gündelik hayatın içine son derece dahil olmuş, geleneksel peçe ve çarşaf kadınların artık modaya uydurmaya çalıştığı ürünler haline gelmiştir. Önce eldiven, çorap, ayakkabı gibi aksesuarlarda yaşanan

²¹ Ümid, No:14 [14 Rebiü'l-Evvel 1339], s. 8.

²² "Sonbahar Mevsiminin Havalı Münasebetiyle Son Moda: Ağır ve Hafif Ev Tuvaletleri", Ümid, No:10 [9 Muharrem 1338], s. 10.

²³ Ümid, No: 13 [22 Safer 1339], s. 9

²⁴ "Güzelhisar Zarafet ve Metanet", Ümid, No:12 [7 Safer 1339], s. 1.

²⁵ Ümid, No:14 [14 Rebiü'l-Evvel 1339], s. 1.

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

değişimler ilerleyen süreçte dış giyime yansımıştır. *Ümid* dergisinde de sıkça rastlanılan kürk ve tuvalet gibi gişiler aslında dönemin statü ve medeniyet göstergesi haline gelmiştir.²⁶

Resim 8: Mantolar

SONUÇ

Ümid, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde okuyucuları bilinçlendirme ve entelektüel katkı sağlama gayesi taşıyan edebi bir mecmua olma özelliğini yayın hayatı boyunca sürdürmüştür. Sanattan moda, edebiyattan kadına kadar daha birçok konuyu içinde barındıran dergi, eğlenceli ve dikkat çekici içeriğiyle Mütareke yıllarının ağır ve kasvetli havasından uzak bir tutum sergilemiştir. Dergi, kadınların sadece ev içi işlerinin ve annelik görevlerinin bulunmadığını kadın okuyuculara telkin etmiştir. Ancak bunu yaparken geleneksel kadın yapısının gerekliliğini de inkâr etmemiştir. Yayınladığı makalelerle kadınların köklerinde var olan vazifelerini farkına vardırma çalışmış, onlara bu vazifelerinden tümüyle uzaklaşmadan kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde olması gerektiğini vurgulamıştır. İlk dokuz on nüshasında kadın konularına neredeyse hiç ağırlık vermeyen dergi, geri kalan yayın hayatında "Kadınlığa Dair" isimli ana başlığıyla İbrahim Alaeddin'nin yazılarına yoğun olarak yer vermiştir. Bu yazılara göre kadınlar haklarının farkına varmalı ve ona göre aşırıya kaçmadan hareket etmelidirler. Kadınların kendi hak ve özgürlüklerini aramasında gecikmenin temel nedeni erkekler olarak gösterilmiştir. Kadınlara sürekli olarak destek veren *Ümid*, bir pusula gibi onlara yol gösterici olma iddiasında olmuştur. Kadınlar örgütlenme ve dernekleşme hususunda teşvik edilmiştir. Kadın hakları hususunda en önemli rolün yine kadının kendisinde olduğu ve bu konuda asla yılmaması gerektiğini de her fırsatta vurgulamıştır. Derginin ele aldığı bir diğer nokta ise kadın-erkek ilişkileri ve aile meselesidir. Toplumların gelişmesinde ve medeniyet seviyelerinin yükselmesi aile kurumunun ne denli öneme haiz bulunduğu altı sıklıkla çizilmiştir.

Kadın modasına ve güzellik algısına hemen her nüshasında değinen dergi, batılı kadınlardan örnekler sunarak Osmanlı kadınına rehberlik etmeye çalışmıştır. Moda akımlarını çeşitli reklam ve yazılarla kadın okuyucularıyla paylaşmasını, Türk kadınının giyim kuşam konusundaki vizyonunu dönüştürme şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca edebiyat, tiyatro ve tarih gibi alanlarda yayınlanan makalelerle kadınlarda belli bir bilinç oluşturup, kolektif hayatta daha güçlü ve dinamik bir imaj sergilemesini sağlamıştır. Nitekim *Ümid* bir kadın dergisi olarak yayın hayatına başlamamasına ve literatürde bu yönde zikredilmemesine rağmen kadınları ilgilendiren önemli yayınlar yapmıştır. Bu minvalde dönemin kadın algısına dair önemli kesitler sunması açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Ümid Dergisi (13 Rebiü'l-Evvel 1337 / 17 Ramazan 1339).

"Ali Ruhi Terzihanesi", *Ümid*, No:8, 15 Zilhicce 1338, ss.14.

"Fransa Güzellik Müsabakası Nasıl Yapıldı", *Ümid*, No:13, 22 Safer 1339, ss. 8-9.

²⁶ Rifat Aydın, "Türk Modernleşmesinde Bir Görünüm ve Değişim Temsili Olarak Kıyafet", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 6, 2018, s. 57.

“Güzel Hisar Zarafet ve Metanet”, *Ümid*, No:12, 7 Safer 1339, ss. 1.

“Kış Modaları”, *Ümid*, No:14, 14 Rebiü'l-Evvel 1339, ss. 1.

“Maksad”, *Ümid*, No:1.13 Rebiü'l-Evvel 1337, ss. 1.

“Resim Sergisi Münasebetiyle”, *Ümid*, No:8, 10 Zilhicce 1338, ss. 8-9.

“Sonbahar Mevsiminin Havalı Münasebetiyle Son Moda: Ağır ve Hafif Ev Tuvaletleri”, *Ümid*, No:10, 9 Muharrem 1338, ss. 10.

“Ümîd'in Büyük Güzellik Müsabakası”, *Ümid*, No:14, 14 Rebiü'l-Evvel 1339, ss. 8.

İbrahim Alaeddin, “Aile ve İzdivaç Hislerinde Tekâmül”, *Ümid*, No:16, 25 Kânun-u Evvel 1336, ss. 6-7.

İbrahim Alaeddin, “Ailede Tekâmül”, *Ümid*, No:15, 7 Kanun-u Evvel 1336, ss. 10-11.

İbrahim Alaeddin, “Kadın Hakkını Teyid İçün”, *Ümid*, No:14, 14 Rebiü'l-Evvel 1339, ss. 10.

İbrahim Alaeddin, “Kadının Hakkı”, *Ümid*, No:13, 30 Teşrin-i Evvel 1336, ss. 10.

Kitaplar ve Süreli Yayınlar:

AKAGÜNDÜZ, Ümüt, “Kadın ve Kadınlığa Dair II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinden Yansımalar”, *CIU Cyprus International University Folklor/Edebiyat*, C. 19, S. 73, Ankara 2013, ss. 63-80.

AYDIN, Rıfat, “Türk Modernleşmesinde Bir Görünüm ve Değişim Temsili Olarak Kıyafet”, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 6, Bolu 2018, ss. 48-70.

ÇAKIR, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1994.

HALICI, Şaduman, *Yüzellikler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1998.

MÜDERRİSOĞLU, Ayşen, “II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını”, Edt. Bedrettin Dalan, *Tarih Boyunca Türk Kadını*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2019, ss. 135-181.

ÖZTÜRK, Emine, *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.

TERKAN, Banu, “Yazılı Basında Kadın İmajı”, *Selçuk İletişim*, C. 2, S. (4), Konya 2017, ss. 49-167.

YAPAR, G. Aslı, “Türkiye’de Basın Özgürlüğü”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 15, İstanbul 2012, ss. 65-78.

EKLER

EK I

“İnsan, benliğini idrâk, şahsiyetini iktisâb itdiği nisbetde tahakküme mukâvemet idiyor. Nitekim çocuklara üç, beş yaşlarında iken tahmîl itdiğiniz emirleri; yedi, sekiz yaşlarında daha ihtiyâtle, hele on, on beş yaşlarında çok müşkülâtle tahmîl idebilirsiniz. Nihâyet bir an gelir ki onun da bir benliği bulunduğunu ve ona hürmet itmek icâb itdiğini takdîr idersiniz. O zaman fikirlerinizi artık tahmîl –imposer- değil, teklif –proposer- eylemek lâzım gelir. Ferdlerin tufûliyeti için vârid olan bu hâl; cem’iyetlerin çocukları hakkında da vâkidir. İbtidâ’î bir kavim veyâ millet bir re’isin yâhud müte’addid hâkimlerin her türlü evâmirine münkâd oluyor, başında bulunanların arzuları kendi mâlına, hattâ cânına da te’allük itse mukâvemet itmeği hâtırından bile geçirmiyor. Fakat zaman ile ve olgun memleketlerde temâs ile bir millet çocukluk devrini geçirüb de benliğini idrâke, şahsiyetini iktisâba başlayınca artık kendisine tasallutun idebilmek imkânı gitdikçe azalmış oluyor.

İşte kadınlarda erkekler muvâcehesinde uzun müddet böyle çocukluk devresi geçirdiler. Tabî ki çocuklar gibi erkekleri emr-i mutlak tanıdılar ve onların her emrine itâ’ati tabî’i buldular. Kadınlarda ibtidâ’î kavimler gibi uzun asırlar içinde bi-lâ kayd saltanat-ı ricâle tahammül idtiler.

Fî’l-hakîka târihin muhtelif devirlerinde erkeklerden gördükleri mu’âmele çok def’a bir metâ’ veyâ bir hayvan telakkisini tecâvüz itmez. Bey’ ve mübâya’a, hibe ve temlik idilebilmeleri, birçoğunun cem’ olunabilmesi, erkeklerin kıskançlıkları hesâbına çatı veyâ örtü altında habs idilmeleri ricâlin tasallutun istibdâd-kârından başka bir şey midir? Ma’-mâfîh kadınlarda müştekî değildiler. Bu vaz’iyeti kendileri için tabî’i ve mukadder bir hâl ad idiyordular. Çünkü henüz şu’ûrlarına sâhib değildiler. Bugün hayvânâtın, hattâ nebâtâtın himâyesi için vaz’ idildiğini gördüğümüz himâyelere müşâbih tedbîrleri kendi haklarında en büyük bir eser-i âtîfet add iderler, hatta bununla mağrûr bile olurlardı.

Fakat nihâyet bir zaman geldi ki onlarda benliklerine sâhi olmağa yavaş yavaş diğer cinsin kendi hakkındaki hudûdsuz tasarrufuna sed çekmeğe başladılar. Hattâ her türlü inkilâbda olduğu gibi bunda da ifrâta gidenler bulundu. Nitekim kadını erkeklerin bütün hayât ve meşâgilinde müsâvi ve müşterek yapmak isteyen bir takım “Feminizm” cüyânı da meydana gelmiş oldu.

Ferdlerde şahsiyetin, milletlerde hürriyetin ilk tezâhürleri muhakkak bir efrâd ile tev`em oluyor. Kendini henüz bilen mürâhiklerin çok hod-bîn, münzevî, lüzûmundan fazla mağrûr olması, hayâtı dâ`ima kendi nokta-yi nazarından görmesi ferdlerdeki ifrâta, kezalik hürriyeti yeni elde iden bir milletin dünyada artık bir had tanımaması ve kendini her türlü kemâle sâhib zan itmesi milletlerdeki galatâta misâldir.

Bu kabîldendir ki garbde cins-i latîfin şahsiyet ve hürriyetine mâlik olması hâdisesi â`ile, cem’iyet, hukûk iktisâd gibi mü`essesâtta sarsıntular, ifrâtlar muvâzenesizlikler hâsıl itmişti. Fakat nihâyet bir devre-yi sükûn ve i’tidâle de vâsıl oldu. Bugün oralarda şahîdi olduğumuz bu nev’i harekât tekâmülün muhtelif ve mu’tedil safahât ve netâyicidir.

Bize gelince: tekrâra bile hâcet yok ki benliğine, şahsiyetine sâhib olmadıkça en ziyâde geç kalmış olan bizim kadınlığımızdır. Bununla berâber idrâk ve inkilâbın artık başlamış olduğu da kat’iyen inkâr olunamaz. Kadın artık bizde de kendini ve muhîtini şu’ûr ile telakkî, hakkını ve vazîfesini vuzûh ile idrâk husûsunda mühim hatveler atdı. Artık bu tabî’i cereyânın, asırlarca zaman zarfında biriken bu seylin önünde ne erkeklerin hok-kâmlığı, ne âdetlerin, an’anelerin kuvveti, hatta ne de bi’l-zât kendilerinin muhafazakarlığı sed olamıyor.

Hod-kâm erkekler hükûmetlerinden, hey`etlerinden, meclislerinden hatta mahbeslerinden istedikleri kadar kuvvet alsınlar yine otuz sene evvelki kadınlığı değil, hatta üç sene evvelki şekli bile i`âdeye imkân bulamıyorlar. Halbuki içlerinde bin üç yüz sene evvelki hâli tahakkuk itdirmek isteyenler, insanda idrâkin kudretini, zamanda inkilâbın kuvvetini selb itmeği düşünenler bile var. Takdîr itmiyorlarki kendi mukâvemetlerinin tazyîki “bir iş zıyk oldukça müttesi’ olur” kâ`ide-yi külliyesi mûcibince ittisâ’ ve ifrâta bile sebebiyet viriyor. Kadınlığımızdaki buhrân ve îel-i ahlâkiyeye böyle geri bir zihniyetle tedbîr ittihaz etmek isteyenler şübhesiz o illetlerin devâm ve tezâyüdüne de sebebiyet verdiklerinden gâfildirler.

Ben bu gayr-i tabî’i vaz’iyeti düşündükçe o kabîl zevâta şu sûretle hitâb etmek isterim:

Azîz hemcinslerim! Mâdem ki bugün kadınlar hakkında tasallutuna ve onları birer çocuk veyâ esîr gibi her türlü emre râm itmeğe imkân yokdur, mâdem ki kendilerini fenâlıklardan tahzîr, iyiliklere teşvik için bizim hükümlerimizin tamâmen metâ’ olması kabîliyeti artık kalmamışdır, şu hâlde onların kendilerine tamamen sâhib olmaları, muvâzene ve i’tidâllerine mâlik bulunmaları için müsâ`ade itmeliyiz. Bi’l-farz tahsîl insana iyilik de virebilir, fenâlık da. Biz her iki şıkkı re’yimizle yapabileseydik kadınların tahsîl itmemesi husûsunda yâhud

“ahlâk-ı âlâ”nın tecvîz idebildiği vecihle yalnız namaz sûrelerini okuyacak derecede okuyub ancak yazı yazmaları hakkında sizinle mütefîk olurum. Fakat mâdem ki bu kudret bir def’a elimizden gitmiştir. Artık kadının her okuduğuna kapılmayacak, her vaka’la ile sürüklenmeyecek, her erkeğe aldanmayacak sûrette yetişmesi, kendi melekâtını kendi irâdesiyle kullanabilecek seviyeye bir an evvel irişmesi bizce mültezim olmalıdır. Ancak o zamandır ki hacir ve vesâyetden kurtulmuş, hakkını, vazîfesini bilir, hudûdunu tecâvüz itmez hayat arkadaşları kazanırız ve mütekâbil emniyet ve vazîfeşinâslıkla â’ile ve cem’iyetce mes’ûd oluruz. Ya’ni kadının hakkını kemâl-i adâletimizden olmasa bile bu husûsdaki mecbûriyetden ve kendi fâ’idemize te’allukundan dolayı olsun artık tanınmalıyız...

Hemcinslerime tevcîh itmek istediğim bu hitâbı müte’âkib bi’l-hassa hanımlarımıza da ba’zı nâçiz tavsiye ve ricâlarda bulunmağı düşünür ve bu düşüncelerimi şu cümlelerle hülâsa iderim:

Şimdiye kadar sizi birer esîr mu’azzez telakkî iden hemcinslerimin elinden hürriyetinizi az çok istihsâl itmiş bulunuyorsunuz. Buna ben asrî bir fikirle memnûn, fakat asr-ı mânda bir hisle belki müte’esirsim. Sizinle bütün mü’essesâtta, hayâtın her safhasında berâber bulunabilmek asrî ve insânî bir hazdır. Ancak bir çoğunuzu bir çatı altında kendimin olmasa bile herhangi bir hemcinsimin emrine münkâd görememek yine terâkümât-ı irsiyeme göre az çok bir mahrumiyettir. Fakat ne olursa olsun bu vaz’iyet tehdâdüs itmiştir. Muvâfakat idilmesi zarûrî olan bu vaz’iyetin tekemmülü için ben nâçiz fakat çok samîmî tavsiyelerimi lütfen dinleyiniz! Evvelâ: Vazîfe-yi tabî’iyenizi hiçbir zaman unutmayınız. Ya’ni hayâta ancak fitratın size ta’yîn ittiği â’ile vezâ’ifini ikmâl edecek sûrette giriniz ve yine fitratın erkeklere ayırdığı işlerde beyhûde kendinizi isrâf itmeyiniz!” Sâniyen: Âdet ve an’aneyi müfrit hareketlerle yıkmayınız! Siz ki muhâfazakâr bir cinssiniz; ahlâk, hukûk, iktisâd.. ilh gibi husûsâtta beyhûde yere ketm olunan hürriyetlerini ve haklarınızı ancak tedric ile elde edebilirsiniz. Ve karşınızda kuvvetli bir mâni’ olan muhâfazakâr erkekleri ancak size hâs tatlılıkla çebebilirsiniz.

Sâlisen: İçinizde iki kısım vardır ki en müdhîş aleyhdârlarınızdır. Bir kısmı ihtiyârlarınız, daha doğrusu eski fikirlileriniz. Onlar henüz benliklerini müdrîk, haklarına sâhib ve tâlib olmadıkları için muhâfazakâr erkeklerin safında bulunurlar ve sizin mesâ’inizi işgâl iderler. Onları da ihmâl itmemeniz ve mümkün olduğu kadar mülâyemetle irşâd itmeniz lâzımdır. Tâ ki hem sizin haklarınızı rahnedâr itmesinler hem de düşmanlarınıza kuvvetü’z-zahr olmasınlar. İkinci kısım sizin maksadlarınız ve haklarınız uğrunda en tehlikeli olanlardır. Bu kısım, müfrit lâübâllikler, tereddî itmiş benlikleriyle kadınlığın evsâf ve fezâ’ilini gâ’ib idenler, memleketin, milletin âdet ve an’anelerine tamâmen zıd gidenlerdir. İşte onlar aleyhdârlarınızın elinde en kuvvetli birer silâh oluyorlar sizin hürriyete lâyıf olmadığınız delil ad idiliyorlar. Onların içinde yerli, ecnebî herkesin hayretini veyâ istihfâfını celb edecek derecede çirkin giyinenler, kıyâfet ve etvârında cinsinize lâyıf asâlet ve zarâfeti muhâfaza idemeyenler var. Onların içinde â’ileleriyle mukayyed olmayan, çocukları varsa ihmâl iden, o kadınlığına bigâne olmağla, yemek, biçüb dikmek bilmemekle iftihâr iden, roman okumağı biraz mûsikî, biraz ecnebî lisânı bilmeğı çok meziet zan eyleyenler var. Onların içinde bütün günlerini tiyatrolarda, sinemalarda, elbise provalarında geçirmek isteyen, â’ilesinin şerâ’it-i hayâtiye ve iktisâdiyesiyle alakâdâr olmayan, milletin elim günlerini ve fecî’ vaka’larını duymayanlar var. Nihâyet onların içinde ma’a’l-esef işret iden hatta bekrîliği i’tiyâd idinen ve daha birçok münasebetsiz yollara sapanlar var.

Gâfil olmamalısınız ki bu nev’ tipler sizin haklarınız ve maksadlarınız için yalnız birer leke değil aynı onlarla mücâdeleye, onları mümkün merteye tahdîd veyâ zamânda birer büyük tehlikedir ve siz bütün kuvvetinizle islâha mecbûrsunuz. Ve benim nâçiz düşüncelerime göre bu arz ittiğim yolda yürürseniz haklarınızı daha kolaylıkla tevsî’ ve te’bîd edeceksiniz...

Kadınlığı tereddî itmiş numûlerden tenziye etmek, Türk’e ve Müslümâna ve aynı zamanda asra lâyıf enmûzeceleleri teksîr eylemek için hanımlarımız arasında ne gibi teşkîlât ve teşebbûsât yapılması mümkün olduğunu gelecek makâlemde arz edeceğim”.

Kaynak: Ümid, No:13 [30 Teşrin-i Evvel 1336], s. 10.

EK II

“Geçen nüshada intişâr iden makâlemde artık bizde de kadının hakkı tanılması lâzım gelen bir kemiyet olmağla başladığını ileriye sürerek o hakkında te’mîni için gerek hemcinslerimi gerek kadınlarımızı mu’tedil düşünmeğe sevk edecek delilleri arz itmeğe çalışmışım.

Kadınlığı tereddî itmiş numûnelerden tenziye etmek, Türk’e Müslümâna ve aynı zamanda asra lâyıf enmûzeceleleri teksîr eylemek için hanımlarımız arasında ne gibi teşkîlât ve teşebbûsât yapılması mümkün ve lâzım olduğu hakkındaki fikirlerimi bu makâleye bırakmışım.

Evvel emirde cinsî hodkâmlığımızdan tecerrüde çalışarak şu ciheti i’tirâf itmeliyiz ki şimdiye kadar kadının kendi hakları için şu’ûrsuz, onları istemekte kabiliyetsiz olmasına sebep yine erkeklerdir ve kadınlığın tekâmülünü istemek, erkeklerin kemâlini arzu etmek dimekdir.

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

Ancak erkeklerin yükselmesini beklemek, tabî'î düşünenlerin ekseriyet hâsıl itmesine intizâr itmek zamana mütevaflıktır. Zâten bugün bizde mümtâz ve asrî ad idilen, şekli tahsîl mertebelerini ikmâl eyleyen zevâtın bile kanâ'atleri ta'mik idilince görülür ki asırların çizdiği izler az çok bâkîdir. Ma'lûmdur ki utlâ'lar ve bilgiler, fikir ve kanâ'at teşkil edebilmek için dimâğların epeyce uzun bir hazim devresi geçirmesi zarûrîdir. Hele fikirlerin his hâline ve hislerin i'tiyâd ve sevk-i tabî'î şekline inkilâbı için belki bir veyâ birkaç batının geçmesine ihtiyâc vardır. Hakikî tekâmül vak'alarından, sadmelerden ziyâde zamanların mahsûlüdür.

Meselâ kadın hakkında –Sociologie physyologique- tedkikâtunca büyük bir cild ile, epeyce zaman evvel neşr iden doktor “Theuliè” kadının ictimâ'î vaz'iyetinden bahs iderken diyor ki “an'anevî efkâr-ı dâlle – prèjugès- ile meşbû' olan birçok Fransızlar tabîi ki eski (...) gibi, çocukluk zamanında bir kadın pederine, gençliğinde zevcine, zevci vefât idince oğullarına tâbî'dir ve hiçbir zaman kendine sâhib olamaz, şeklinde düşünürler.

Bu tarz tefekkürü sözlerinde olmasa bile samîm-i rûhunda yaşatmayan içimizde acabâ kaç kişidir? Halbuki aynı mü'elif şu sezâ-yı dikkat cümleleri de ilâve idiyor ki aynen nakli diyorum:

Milletler arasında fâ'ikiyetin kadınları en yüksek seviye-yi ictimâ'iyede bulunanlara â'id olduğu ve dâ'imâ da böyle olacağı kat'î bir hakîkatdir. Irkı vücûda getiren annedir. Sağlamlığı, zekâyı ve tahsîl-i mukaddemâtını viren odur. Anneleri kuvvetli, zekî secâyâ-yı necîbeyi mâlik bulunduğu nisbetde bir ırk sâhib-i kudret olur. Terakkî yolunda deverân ve yavaş yavaş mücâdele-yi mevcûdiyet sâhasından çekilen milletler; kadınları ancak aşağı insanlar vücûda getirenlerdir. Vaktiyle o kadar büyük olan İslâmiyetin terakkî yolunda durması kadının “pedersâhilik devri –patriaricale èopque-“ndeki hâlini muhâfaza itmesinden, esîr kalmasındandır. Bir cem'iyetin ferdleri, bir şahsın uzuvlarına benzer ve cem'iyetin bedeninde mühim bir uzuv olan kadının inkişâfındaki tevaffuk bi'l-zarûre bütün bedeninin nâmesini haleldâr ider...

Bu sözler nazariye olmak i'tibâriyle bizim için hiç de yeni değildir. On seneyi mütecâviz bir zamandan beri muhtelif şekilde tekrâr idiliyor. Yapılacak şey kadının hakkını te'yid etmek için mümkün olan teşebbüsât ve teşkilâta girişmektir. Ağır da olsa, ara sıra rec'î hatveleri de ihtivâ itse yine kadınlık haklarına ta'allük iden safahât-ı hayât on beş sene evvelkine değil, üç beş sene mukaddem câri olan şekle bile kâbil-i kıyâs değildir. Elverir ki o rec'î hatvelerin bu tabî'î tekâmülü sarsmasına mümkün mertebe meydan virilmesin ve tahavvüllerin bir dereceye kadar tabî'î olan aksü'l-amelleri ve efrâtırları tahdîd olunsun.

Ben bu ciheti bi'l-zât kadınların daha kolaylıkla te'min edebileceklerine kâni'im onlar eğer haklarına tam bir şu'ur ve itmi'nân ile tâlib ve sâhib iseler o hakları te'yid edecek avâmili taharrî ve tezyid ve rahne-dâr edecek sebepleri de izâle veyâ tahdîd itmelidirler.

Kadın hayatında hâsıl olan ve gitdikce tevsî' iden tahavvüllerin aleyhdârları acabâ hangi noktalardan i'tirâz ve hücum idiyorlar ve bu cihetlerin haklı olan kısımları hangileridir?

Evvel-i emirde bunların takrîri, müte'âkiben haklı i'tirâzları celb iden, kadınlık nâmına leke ve tehlike getiren münâsebesizliklerin izâle ve hiç olmazsa tahdîdi için yine kadınlar tarafından teşebbüsât ve teşkilât yapılması çok müfîd ve çok asîl bir hareket olacaktır.

Meselâ hâtıra gelebilir ki aklı gözünde olan avâm halkın ilk dikkat ve i'tirâz itdiği cihet kıyâfet mes'alesidir. Fî'l-hakîka bu noktadan yapılacak i'tirâzların haklı cihetleri bulunduğu ne kadar müsâmahakâr olsak inkâr idemeyiz. İyi â'ilelere mensûb olanlar arasında bile asâlet ve zarâfet tebbüsü muhâfaza idemeyen, yerli, ecnebî her müdekkikin hayret veyâ istihfâfını da'vet edecek kadar aykırı giyinen hanımlar var. Bana öyle geliyor ki müdrîk ve kibâr hanımlarımız arasından bir zümre hayret değil, hürmet celb edebilecek bir şekli tebbüsü kabûl itmeler ve bunu meslek idinerek lehine tarafdâr arasalar, propagadalar yapsalar, ona ri'âyet itmeyen tarzîleri boykotaja tâbî' tutsalar hem çirkin ve fenâ giyinen kısımdan kendi izzet-i nefislerini korumuş, hem de asrî kadınlık lehine efkâr-ı âmda bir cereyân uyandırmış olurlar. Zan idiyorum ki moda, çirkin giyinmeği tervîc idbildiği gibi asâlet tebbüsü de tecvîz idebilir. Elverir ki “Kadın Giyinme Derneği” yâhud “Kıyâfet-i Nevât Cem'iyeti” nin uyandıracığı cereyân kuvvetli ve buna tavassut edecekler azimli ve kudretli olsunlar...

Kezalik iyi â'ilelere mensûb hanımlar arasında bile- evvelce de bahs ittiğim gibi şimdi yine tekrâr ve isrârı muvâfık görüyorum- bir kısım vardır ki onlar â'ile vazîfeleriyle, kadınlığın tabî'î işleriyle meşgûl olmağı sevmezler, ev kadınlığına bigâne olmağıla, pişirmeği biçüp dikmeyi bilmemekle hatta mağrûr olurlar, çocuk istemezler, varsa ihmâl iderler, roman okumağı, biraz mûsîkî biraz ecnebî lisânı bilmeğı çok meziyet zan iderler. Yine kendilerini asrî ve münevver ad idenler arasında öyleleri var ki vakitlerini tiyatrolarda, sinemalarda, elbise provalarında geçirmek isterleri â'ilelerinin iktisâdî ve hayâtî şerâ'itiyle alâkdar olmazlar, milletlerinin elîm günlerini, fecî' vak'alarını his itmezler. Yine “modern” ve “monden” â'ileler arasında mahdûd olsa bile işret iden hatta bunu i'tiyâd idinen ve daha birçok mü'essif yollara sapanlar var...

Şüphesiz ki müdrîk ve asâlet ruha mâlik hanımlarımız arasında bütün şu hallerden dolayı pek çok incinen mümtâz bir zümre mevcûddur. Onlar aralarında tekâmül bu husûsât için mücâdeleye karar virseler,

konferanslarla, gazete, mecmû'a, risâlelerle neşriyâtda, mektebler ve mü'esseselerde teşebbüsâtda bulunarak uğraşsalar, çocuk tedkik ve terbiyesi lehine, â ile vazîfeleri ve ev kadınlığı lehine, kadının evsâf ve fezâ'il-i hakîkiyesi lehine neşr-i eskâr itsele kadınlar da isrâf ve sefâhat aleyhine, kadınlar da her türlü yolsuzluk aleyhine te'sîrler ve cereyânlar uyandırmâğa kıyâm itsele muhakkak ki bu te'sîrlerin mes'ûd neticeleri az zamanda görülecektir. Hanımlarımızın "Hilâl-i Ahmer", "Kadınları Çalışdırma Derneği" gibi mü'eselerde sebki iden hizmetleri yarın teşekkül idecek bi'l-farz "Yuva Şenlik Derneği", "Ev Kadını Bilgi Derneği" Vezâ'if-i Nevân Cem'iyeti", Fezâ'il-i Nevâm Cem'iyeti", "Kadın Hilâl-i Ahdar Cem'iyeti" gibi cem'iyetlerde dahî pek ziyâde müfîd olabilmeleri için kâfi derecede ümîd bahşdır.

Böyle hareketler ve cem'iyetler için mu'allime hanımların, Sultânî me'zûnlarının, Dârü'l-Fünûn me'zûnlarıyla müdâvemelerinin de çok yardımı olabilir ve onlar için ilmî cihetlerini der'uhde iderler. Böyle cem'iyetler ileride bi'l-farz "Ecoles des mènagères" gibi ev kadını ihzârına mahsûs mü'esseselerin Protection des jennes filles" gibi genc kızların muhâfaza-yı ismetiyle uğraşan hey'etlerin vücûda gelmesi hakkında da mü'esir olabilirler.

Hülâsâ kadınlarımız kendi haklarını te'bîd idebilmek için evvel-i emirde vazîfelerini ta'yîn ve iktisâb itmeli iderler. Çünkü vazîfe şînâslık liyâkatin en büyük delilidir".

Kaynak: Ümid, No:14 [14 Rebiü'l Evvel1339], s. 10.

EK III

"Bundan evvelki makâleler, cem'iyetleri, milletleri ve nihâyet bütün insanlığı vücûda getiren "â ile"de kadının ne gayr-i kâbil ihmâl bir kıymet, âdetâ bir ruh-u mevcûdiyet olduğu hakkında nâkıs da olsa bile yine ba'zı kanâ'atler tevlîd idebilmişdir zan iderim.

Bugün â ile mes'elesinin her yerde ve bi'l-hassa bizdeki eşgâlınden, nasıl olduğu veyâ nasıl olması lâzım geleceği hakkındaki fikirlerden bahse esâs olmak üzere â'ilenin geçirdiği tekâmül safhalarını telhîs itmeği düşündüm.

Evvel-i emirde şunu arz ideyim ki tekâmül hakkında tabî'iyât ve hayâtîyât sâhasındaki nazariyeler bile mahz-ı hakikat telekkî idelemezken bunların ictimâ'iyât mes'âline tatbîki bi't-tabi' yine nazariye ve faraziye kıymetinde bir takım ma'lûmât vücûda getiriyor. Tarihi tedkikâta, bugün ki hayvanlar ve vahşî kabîleler üzerindeki müşâhedâta istinâd iden bu tahmînler müfîd olmaktan, câlib-i merâk bulunmaktan hâlî değildirler ve belki aralarında hakikate yaklaşan veyâ şâniyet-i mahza olan kısımları da vardır. Ancak biz acûl ta'mimlerden ictinâb itmeli ve her nev' bilgiyi lâyük olduğu kıymetle telakkîye alışmalıyız.

Ezmine-yi kable't-tarihinen uzak ve muzlim devirlerini tedkika çalışanlara göre ecdâd-ı beşer bugün bir takım hayvanyâtın bile geçirmiş olduğu devreleri yaşamışdır. En ibtidâ'î kabîlelerde serbest münâsebet câri ve kadınlar umûma â'iddir. Halbuki bu hâl birtakım hayvanlarda bile kalmamışdır, horoz ve maymun gibi kesîrî'l-zevce (polygame) veyâ ba'zı kuşlar gibi vahîdü'l-zevce (monogame) hayvanât bile dişîlerinin hakk-ı temellüklerini hayâtları bahâsına müdâfa'a iderler. Hattâ aralarında hayât-ı zevciyetleri yavrularının büyümesi zamanına münhasır kalmayanlar ve müddet-i ömürlerinde berâber yaşayanlar bile var. Nitekim (Tuti kuşu: Perruche) bu kısımdandır ve çiftten birisinin ölümü muhakkak diğîrinin de ölmesini mücib olacağı için bunlara "gayr-i kâbil-i iftirâk insêparable" diyorlar. Cenevre'de iken bir piyankodan bana bir çift "perruş" isâbet itmişdi. Kanarya cesâmetinde, fakat papağan şîkil ve renginde olan bu vefâkâr çiftin bahs itdiğim şöhreti bu isâbetden dolayı beni daha fazla sevindiriyordu. Onları iki, üç ay kadar odamda besledim. Â'ilesiz yaşadığım yabancı bir memleketde aşk ve vefânın bir timsâli ad olunan bir kuş â'ilesi beni çok meşgûl idiyordu. Fakat günün birinde bir dânesi ölüyordu. Diğîri de muhakkak ölecek diyorlardı. Sıcak memleketlere mensûb olan bu kuşun hayâtını kurtarmak için dâ'imâ sıcak yerde bulundurarak ve her ihtiyâcına dikkat iderek uğraşdım fakat iki gün sonra o da ölmüşdü. Fennî bir düşünce ile bu hâl her ikisinde de hâsıl olmuş bir mukâvemetsizliğin veyâ hastalığın tabî'î bir netîcesiydi. Fakat herhâlde gözümün önünde geçen şu hâdisе bu kuşların gayr-i kâbil iftirâk oldukları hakkındaki şöhreti te'yîd itmiş oldu. Laros ansiklopedisi bu kuşların kafesde ien çiftlerinden ayrılmağa tahammül idemediklerini kayd idiyor. Aynı kafesde yaşayan diğîr kuş çiftlerinden birinin ölmesi muhakkak diğîrinin de ölümüne icâb itmediği hâlde şu hâdisе neden yalnız bu nev'e münhasır olsun bu küçük mahlûklarda ayrılık ile mukâvemet idememek gibi çok yüksek hislerin ve heyecânların tasavvuru mümkün olmadığına göre acabâ yalnız yaşayamamak fizyolojik teşekküllerinin ilcâsı eseri midir? Tuhaf ve câlib-i dikkat olan bu mes'elenin hallini hayâtîyât mütehasıslarına ve bi'l-hassa "hayvantâtın ahvâl ve âdâtı" mes'elesiyile son zamanlarda uğraşan Harun Reşid Bey Efendi'ye terk iderek biz yine insanlara gelelim:

Hayvanlardan alınan misâllere göre ecdâd-ı beşerî en ibtidâ'î şîkl-i ictimâ'îsinde tasavvur mümkün oluyor: Ormanlarda ve kaya kovuklarında bugünkü maymun sürûleri gibi bir erkekten ve mücâdele ile kazanılmış bir veyâ müte'addid dişî insandan mürekkeb kâfileler. Fakat insanlar muhât oldukları türlü mahâlin

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

muvâcehesinde ittihâd ile küçük cem'iyetler vücûda getirmeğe mecbûr oldukları zaman evvelki dağınık kâfilelere bedel bir nev'i kabîleler teşekkül etmiş oluyordu. Ferdlerin kıymetleri ancak kabîleye mensûb olmakdan ibâret olan böyle ibtidâ'î cem'iyetlerde eşyânın hak temlikî münferid olmayub umûmî idi. Tıbbî eşyâ gibi kadınlar ve çocuklar da müstereken tasarruf edilirdi. Böyle bir cem'iyette cârî olan serbest münâsebet -Promiscuite-neticesinde çocuğun babasını bilmek mümkün olmadığı için ebeveyn sıfatı yalnız anneye münhasır kalıyordu. Bi'l-âhere böyle ibtidâ'î kabîlelerde isbât-ı übüvvet için garîb bir âdet icâd olunmuş ki el-ân cenûbî Amerika'da ve hattâ Avrupa'nın Prene dağlıları arasında cârî imiş: Bir kadın vâlide olduğu zaman peder lohusa döşegine yatarak ızdırâp taklidleri yapıyor ve refikasına â'id olmak lâzım gelen tebrikleri kendisi kabul ediyor ki hayli budalaca olan bu teşrifât serbest münâsebetin cârî olduğu bir kabîlede isbât-ı übüvvet'e yaramak i'tibâriyle pek de ma'nâsız değildir.

Kadının umûma â'idiyeti Hind, Afrika ve Amerika ve bi'l-hassa Kaliforniya akvâm-ı vahşiyesi ininde cârî imiş. Müfrîd iştirâkiyunun bu vahşilik âdetini, birçok hayvanların bile terk ettiği bu şekil hayâtı i'âre itmek istedikleri ma'lûmdur.

Ezmîne-yi kable't-târîhîde kadın iştirâkından umûman cârî olduğu, ilk medenî milletlerde kalan izlerle daha kuvvetli olarak sâbit oluyor. Kadîm Yunanilerde ve Romalılarda, Arablarda ve bütün Garb ve Şark akvâmında kadını i'âre, hibe, bey itmenin câ'iz görülmesi bu kabîl izlerdendir.

Kostavlobon'un bu bahisde bana kıymetdâr bir me'haz olan "İlk Medeniyetler" ismindeki eserinde zikr ettiği me'hazlara göre Rusya'nın ba'zı köylerinde hâlâ kadın iştirâk tasarrufunu gösteren birçok garîb ve hayli çirkin âdetler varmış.

Zâten târihinin yetişebildiği zamanlarda neslin kadın vâsıtasıyla devâm ve sübûtu ve kabâ'il-i akvâmında "maderşâhîlik -matriarcat" ya'ni â'ilede yalnız kadının esâs oluşu da gösteriyor ki en eski zamanlarda kadınlar hakkındaki sosyalizm heman cihân-şumûl bir adetmiş ancak vâlidesini tanıyan çocuk isimler vücûda geldiği zamandan i'tibâren annelerinin isimlerini alıyorlarmış. Kezalik ferdlerin hakk-ı tasarrufu cârî olduğu zamandan i'tibâren de çocuklar yalnız annelerinin vârisi oluyorlarmış. Afrika ve Asya'nın ba'zı kabâ'il-i ibtidâ'îyesinde neslin yalnız kadın vâsıtasıyla tanılması hâlâ cârî imiş. "Sosyoloji Kız Biyolojik" mü'elifli "Tevlih" â'idde "maderşâhîlik" âdetini kadının erkekten daha kuvvetli ve ona gâlib olduğu ba'zı kabîlelere mahsûs bir istisnâ sûretinde telakkî ediyor. Fakat ben daha mu'ahar olan "Lobon"un izâhını müreccah buluyorum.

Kadının umûma â'idiyetini ta'kib iden şekil evvel-i emirde mahdûd bir kısıma münhasır olmak sûretine tahavvül etmiştir ki buna (te'addüd-ü zevc- polyandrie) dirler. Bu âdetle yaşayan kabîlelerde bir kadın bütün kabîle halkına değil belki aralarında birkaç kişiye ve ale'l-ekser birkaç birâdere â'id olurdu. Kesîrî'l-zevc â'ilelerde de serbest münâsebetin cârî olduğu kabîleler gibi neslin pederle sübûtu değildi. Ancak "Asasam"da olduğu gibi iştirâk-i birâderânenin kabul idildiği kabâ'il arasında çocuklar kardeşler arasında taksîm idilerek büyük birâderler büyük çocuklara, küçükler de sırasıyla ufak çocuklara temellük iderlerdi.

İnsânî cem'iyetlerin yalnız kabîlelere münhasır bulunduğu devrelerde kabîleden kabîleye kadınlar müsâdere idilerek kaçırılırdı. Böyle yabancı kabîle kadınlarıyla izdivâc tarzına -exogamie- diyorlar. Düşman kabîlelerden yapılan kadın yağması neticesinde gâlib kabîle re'isi kendine münhasır olarak bir veyâ müte'addid kadın tefrik ider ve bu takdîrde diğer kadınlar kesîrî'l-zevc -polyandre- iken re'ise â'id olanlar tabi'atle vahîdî'l-zevc monoandre- bulunurlardı. Kabâ'il re'isleri için fazla kadına mâlikiyet çok eşyâya sâhib olmak gibi bir süs mes'elesiydi. Çocuklarda bi't-tabi' re'islerin emvâli meyânında bulunurdu. Afrika-yı merkezî kabâ'il-i vahşiyesinden olan "Fanini"ler mümkün mertebe fazla kadın alırlar ve meydana gelen çocuklarla gayr-i meşrû' ticâret yaparlarmış. Seyyâhların tedkikine göre Avusturalya'da bir kadına ancak iki, nihâyet üç çocuk bırakılır mütebâkisi on yaşına kadar yetiştirildikten sonra ekl olunurmuş. Anneler çocukları yendiği zaman biraz ağlarlar fakat hiçbir zaman ziyâfetdeki hisselerinden vazgeçmezlermiş.

Peder ve zevc ta'birleri uzun bir zaman sâhib ve mutasarrıf kelimeleriyle mürâdif gibiymiş. Kadîm Hind'in "Mano" kânûnuna göre hâmile veyâ çocuklu bir kadınla izdivâc iden erkek o kadının çocuklarına da temellük idermiş.

Bir erkeğin kadına tasarruf-u mutlakı, anlaşılıyor ki kabîleler arasındaki mücâdelâtın neticesi olarak te'essüs imiş ve bu tarz-ı tasarruf bi't-tabi' kabîleye yabancı olanlara münhasır kalmışdır ki bugü bile temeddün itmemiş kavimler arasında kendi kabîlesinden kız almak âdetinin bulunması evvelki i'tiyâdın bir eser-i devâmı ad olunabilir şu hâlde yabancı kadınlarla evlenme âdeti, onu tevliid iden sebep zâ'il olduktan sonra dahî yaşamışdır.

Kadın ve çocuk üzerindeki hakk-ı tasarrufun tanılması yalnız ibtidâ'î kavimlerde değil kurûn-u evvelîdeki medenî denilen milletlerde dahî cârîydi. Roma kânûnu gibi birçok kânûnlarda zevçlerin zevce ve çocuğun hayâtı üzerinde tasarruf idebilmeleri te'yîd edilmiştir.

Kadîm Roma'da Sparta'da ve hâl-i hâzırda Çin'de çocuk katli –infanticide- nin cevâzi bundandır. Bi'l-hassa kız çocuklar öldürülürdü. Çünkü onların erkekler gibi çalışmayacakları, muhârebe idemeyecekleri ve cem'iyete bâr olacakları düşünülürdü. İsparta'da kız, erkek bütün çocuklar ihtiyârlar meclisi tarafından mu'âyene idilerek sakat ve cılız olanların merâsim-i mahsûse ile kanları ihrâc idilirdi. Hindistan'ın "Rajbot" denilen çok zekî ve hayli medenî ırkında kız çocukların katli uzun müddet devâm ettiği için kadınlar âdetâ tükenmişdi. Birçok kavimlerde kesîrî'l-zevc â ile tarzının devâmına kızların öldürülmesi ve bi'l-netîce kadın kemiyetinin meydana gelmesi çok te'sîr itmiş olabilir.

İslâmiyet'den evvel Arablarda kız çocukların diri diri defni âdet olub buna "ve'd" dirlermiş. Kâmûs sebt olarak fikir ve (...) diyor. Hazret-i Ömer bile İslâmiyetle müşerref olmadan evvel küçücük bir kızını böyle defn etmiş. İslâmiyet nûruyla insanlık şu'ûrunu kazanan o mu'azzam halîfe-yi İslâm kızını defn ettiği toprağı kazarken netîceden gâfil olan zavallı ma'sûmun sakalındaki toprakları düşürmek üzere kendisine nasıl yardım ettiği büyük bir ızdırâb-ı vicdânla ve zaman-ı câhiliyete müteveccih la'netlerle yâd etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu fenâ âdet sarâhaten zem ve nehiy buyurulmuştur.

Bu ma'lûmâtdan anlaşılıyor ki ilk insan â ileleri bugünkü samîmî hissiyâta müstenid dînî ve medenî mü'esseselere benzemekden çok uzakdı ve şimdiki şekl-i tekâmüle vâsıl oluncaya kadar hayli batî bir devre-yi tekâmül geçirdi.

Kurûn-u evveldeki ilk medeniyetlerle birlikde nesl-i pederânenin te'essüs ettiği ve pederin hâkimiyet-i mutlakasıyla an'ane-yi ecdâdın â ileye esâs olduğunu görüyoruz. (Ariyas)lar gibi ba'zı ibtidâ'î kavimlerde bu şekil tekâmül hattâ ezmine-yi kable't-târîhiyeden i'tibâren itmişdi ki bugün ma'dûm olan bu kavmin lisânı hakkında yapılan tedkikler onlarda â ilevî revâbitin tamâmen te'essüs ettiği ve zamânımızda tanılan derecât-ı karâbetin ta'yîn olunduğu göster buyurmuş.

Târihin tanıdığı ilk medenî milletlerde â ile tekâmülü "madersâhîlik –matriarcat"dan "pedersâhîlik – patriarcat-"a tahavvül sûretindedir. Bu milletlerde â ile babası, kadınlarından meşrû' tabî'î yâhûd müttehaz (ma'vevî) çocuklarından, esîrlerinden ve uzak yakın akrabâsından mürekkeb bir hey'etin re'is-i mutlakıdır. Bu â ilelerin en mükemmeli Romalılarda görülür ki tekâmül-i ictimâ'inin diğer bir derecesi olan kurûn-u vasata "kalani"ni böyle â ilelerin inkişâfından teşekkül etmiştir.

İşte â ilenin ilk edvâr-ı beşerde geçirdiği tahmîn olunan safahât tekâmülü gâyet muhtasar olarak arz etmiş oluyoruz. Bundan sonraki bahsimizi muhtelif zamanlarda ve cem'iyetlerde izdivâcın eşkâl ve şerâ'iti mes'elesine hasr edeceğiz".

Kaynak: Ümid, No:15 [7 Kanun-u Evvel 1336], s. 10-11.

EK IV

"Bugün ki medenî kânunlar â ile teşkiline esâs olan izdivâci az, çok farkla şu tarzda telakkî itmekde heman müttefikdirler: "İzdivâc; bir kadınla bir erkeğin hayâtındaki hazırlı birlikde idrâk ve muhtemel müşküllere berâberce tahammül etmek ve nesl-i âtiyi vücûda getirmek üzere berâber yaşamalarını te'mîn iden bir akiddir" bugünkü yükselmiş ferdler ve cem'iyetler nazarında şu sûretle vücûda gelen izdivâc hayâtının mutlak bir hâkimi, bir re'isi bulunmak zarûrî değildir. Ve â ile ancak kadınla erkeğin müştereken teşkil idtikleri bir hükümet-i cumhûriyet gibi idâre olunur. Cumhûriyetin riyâseti mevzû' bahs olacak mes'elenin şekil ve nev'ine göre ba'zen kadına, ba'zen de erkeğe â'id olabilir. Her cinsin kendine mahsûs vazîfe ve salâhiyeti ta'yîn etmiş bulunacağından zevce ve zevc arasında müttekâbil bir i'timâd ve hürmet bulunması tabî'idir. Müttemeddin ve irfânlı bir â ile için her iki uzvun hukûk ve salâhiyetinde bir fark tasavvur ve kabûle hiçbir sebep bulunamaz.

Ba'zıları dirler ki bir â ile medenî şerâ'it içinde teşekkül itse, âdetâ bir hükümet-i meşrûte ve cumhûriyet gibi idâre olunsa bile yine bir re'ise muhtâc olmakdan müstağnî değildir. Hem zevcenin hem de zevcin re'ise ve re'isi olarak kabûlü â ilenin idâresinde bir yenilik bulunmasını tervec dimekdir. Son kararın, müreccah re'is yalnız bir kişiye â'id bulunması lüzûmu da zâhirdir. Hükümet-i â ileviye için de erkeğin re'is-i cumhûr olarak kabûlü daha ma'kûl olur. Çünkü harekâtında i'tidâl ve tevâzün, muhâkemâtındaki dürüstî ve insicâm bi'l-hassa hissiyât-ı heyecânâtına karşı mukâvemet i'tibâriyle erkek fıtratı buna daha müsâ'iddir. Binâ'en-aleyh izdivâc; hürriyetle idâre olunan bir cumhûriyete teşbîh idildiği takdîrde yine riyâset-i cumhûrun erkeğe tefvizi müreccahdır.

Zan idiyorum ki şu tarz-ı muhâkemenin biraz kuvvetli görünmesi â ilenin hükûmete teşbîh idilmesinde tam bir mümâselet bulunmadığına dikkat itmekden mütevelliddir. Fi'l-hakîka â ile öyle bir cem'iyetdir ki orada zevce ve zevcin iki ayrı ve tamâmen müstakil şahsiyetleri yokdur ve bu iki şahsiyet â ile hayâtında yekdiğerini itmâm ider. Bir â ileye mensûb olmak ihtiyâtiyle insanların hepsi noksandırlar ve ancak mukâbil cinslerin inzîmâmiyle kemâl idilmiş olurlar. Bu takdîrde zevce ve zevc riyâset-i müşterekesinin â ilede bir ikilik vücûda getireceği

ÜMİD (ÜMİDE) DERGİSİ PERSPEKTİFİNDEN OSMANLI KADININA DAİR BİR İNCELEME

düşünmeğe mahal yokdur. Çünkü onlar zâten şahsiyet-i vâhîde veyâ nesît-i muvahhadeden ibâretdir ve hadd-i zâtında mdenî ve insânî bir â`ilenin başında zevceyn ve ebeveyn didiğimiz vahdet-i müsennâ bulunur.

Bir bedende iki kulağın ve iki hadekanın bulunması nasıl işitemizde ve görmemizde ikilik hudûsunu mûcebe değilse ve bu muzâ'af vâsıtaları sem' ve basrın nasıl mükemmeliyetine hâdim ise bir â`ileye nazaran çiftin riyâset-i müşterekesi de tıbki bunun gibi bir vesîle-yi tekemmül ve netîce-yi kemâl ad olunmalıdır.

Bu telakkî kadınlık lehinde fart-ı gayrete veyâ bir nev'i saffete atf idecek hemcinslerimin pek çok olmadığına kâni'im. Çünkü mu'terifim ki benim bile bu mu'tedil düşüncelerimin altında ecdâd-ı mânde hislerim örtülüdür.

Ümîd'in geçen nüshasındaki makâlede ilk kısmını hülâsa ittiğim "Â`ilede Tekâmül" bahsi kadının musâvâtını değil insanlık haklarına nâ`iliyetini tasdik idebilmek için bile beşeriyetin ne kadar uzun zaman intizâr ittiğini isbât ider.

Kadınlık hayatının ibtidâ`î devrelerini üç esâsda toplamak mümkündür:

Birinci: Hayvâniyet mahza -Bête de somme- devri ki tamâmen "serbest münâsebet -promiscuitè-nin cereyân ittiği ve â`ile teşkîli ihtiyâcının asgarî bir şekilde bile düşünülmediği vahşet hayâtıdır. Ve bu hayâta göre kadın yok dışı vardır.

İkinci: Esâret -Esclavage- devri ki â`ilenin teşekküle başladığı ilk zamanlara tesâdüf idiyor. Hâkim-i mutlak olan erkek kadın için hiçbir nev'i hak tanımaz ve ona tıbki sürüsünde bir koyun gibi veyâ o basît eşyâsından biri gibi mu'âmele ider. Ve yaşını geçirmiş zevceler fazla kurtlanmadan ekl olunur.

Üçüncü devre kadının mahsûl ve birinci Reprednctrice- olmak meziyetinden dolayı az çok hak i'tibâra nâ`il idildiği ilk hükûmetler ve devletlerin teşekkülü zamanıdır. Ma'mâfih bu üç devir bugün efkâr-ı medeniye için mâzîye karırmış ad idilmekle berâber yine unutmamalıdır ki yalnız Afrika, cenûbî Amerika ve Okyanusya vahşileri arasında değil belki Asya ve Avrupa'nın medenî memleketleri arasında bile bugün bu üç devrin de izlerine tesâdüf mümkündür.

Şübhesiz ki insanlar da â`ile hissiyâtı bütün bu tekâmül safhalarına tabi'an meydana gelmiş ve ancak son zamanlarda bugünkü şekline vâsıl olabilmıştır. Yoksa vehle-yi hüküm ideceğimiz gibi â`ile meveddetinin, evlâd muhabbetinin ana, baba, kardeş merbûtiyetine hoş (...) bugünkü şekilde olduğu zan idersek elbette aldanırız. Elbette bir vahşî evlâdına bizim kadar merbût olamaz. Elbette bir bedevî bizim gibi â`ile merbûtiyeti duyamaz.

Rûhî ve fîre -processns-lerimizin ve bi'l-hassa hissiyatımızın tedkîki için psikolojinin mürâca'at idebileceği en iyi usûllerden birisi de usûl-u ceddânî "mèthode gènètiq"dir bir hâlet-i rûhiyenin aslını, menba'ını, mâzîde geçirdiği safahâtı araştırmak o hâlet-i rûhiye hakkında bizi pek ziyâde tenvîr idebilir. Â`ile hislerini işte bu usûl-u tedkîka (...) düşüncecek olursak hâm bir hód-binlikden ibâret olan ferdî hislerimizin zaman ile nasıl te'âlîye -Sublimation- doğru yürüdüğünü görürüz ve o zaman ba'zı etrâflı düşünmeyenlerin kanâ'atları hilâfına anlarız ki medenî hayâtda bütün ictimâ`î ve â`ilevî hissiyât vahşî ve bedevî hayâtda tahakkuk iden şekil ile kâbil-i kıyâs değildir. Medenî olmayanlara temiz ve yüksek hislerin i'âdesi ancak şâ`irlerin eser-i semâhati olabilir.

"Jan-Jak Rosso" bile "Debron" akademisine virdiği cevâbda medeniyet ve terakkînin ahlâk ve hissiyâtı alçaltdığını iddi'â iderek büyük fikirlerinin yanında çok meşhûr olan hatâlarına bir mu'azzam misâl daha ilâve itmişti. Zâten bu müfrit dehânın kadın ve â`ile hayâtı hakkında da çün sakîm ve üslûbundan başka kıymeti bulunmayan mutâla'aları da şöhet bulmuşdur ki "Emil" in dördüncü kitabı heman bu mesâ`ile â`id en yanlış esâsların iyi bir kalımla ba'zen ne kadar kuvvetli müdâfa'a idilebileceğine şahiddir.

Bu makâle ile bi'l-hassa şu kanâ'ati te'yîd itmek isterim: büyük şehirler hayâtının romanlar ma'rifetiyle i'zâm olunan ba'zı uygunsuzluklarına rağmen terakkî ve medeniyet, izdivâc râbitalarını, â`ile hislerini takviye etmiştir ve hakiki medeniyet yolu şaşırmasa â`ile hayatı gütükçe yükselecektir".

Kaynak: Ümid, No:16 [25 Kânun-u Evvel 1336], s. 6-7.